

OPĆA GRAGRAFIJA

GEORGE, P.: Dictionnaire de la Géographie. Presses universitaires de France. Paris 1970, str. 448.

Univerzalni i reproduktivni prof. George obogatio je Francusku i preko nje svjetsku geografsku literaturu još jednim značajnim djelom. Uz pomoć prof. Viersa i u suradnji s još 16 vodećih francuskih geografa priredio je geografski rječnik, jedinstven ne samo u francuskom već i u internacionalnom krugu.

Grupni rad i suradnja tako velikog broja istaknutih stručnjaka specifična je oznaka ovog djela i garancija solidnosti rada. Obrada pojmova je originalna, što je očito zasluga koncepcije prof. Georgea.

Pojmovi nisu obrađivani u obliku kratkih i suhoparnih definicija već su to, kad je potrebno, mali članci u kojima se navode važni datum i izvori. Za svaki termin navedeno je kojoj specijalnosti pripada kao i uputa s kojom drugom natuknicom se povezuje. Pojmovi, koji su zasebno obrađeni, označeni su zvjezdicom, kad se spominju u drugim natuknicama.

Koncepcija rječnika odgovara suvremenom znanstvenom razvoju, kad plima konkretnih geografskih saznanja onemogućuje zadovoljavajuće udžbeničko zaokruživanje. Potreban je priručnik koji daje sažeta objašnjenja, omogućuje brzo snalaženje i što potpunije korišćenje znanstvenih obavještenja, koja u našem vremenu tako obilno pritječu.

Nisu dana etimološka objašnjenja

nja termina, što se redovito može naći i u općim rječnicima. Istina, bilo bi praktičnije da to imamo u istom izvoru. Veoma su dragocjena obavještenja, uz neke pojmove i termine, o vremenu i autoru koji ih je prvi upotrebio.

Kako je rječnik rezultat kolektivnog rada, u obradi dolazi do izražaja angažiranost pojedinog suradnika. Ističe se obilnost obavještenja iz agrarne geografije, geomorfologije, posebno glaciologije, urbanizma i pedologije, dok su neke specijalnosti oskudnije obrađene. U slijedećim izdanjima bit će prilika da se ostvari željeno izjednačenje.

Jasnoća izlaganja, odličan tisak i izuzetno dobar papir specifične su osobine ovog rječnika, što diže i ugled izdavača. Broj ilustracija je relativno malen i izgleda da u tom pogledu nije bilo opće redaktorske koncepcije. Ovakvo dobar i privlačan rječnik zaslužuje i tu dopunu.

Ne radi se, dakle, o običnom rječniku, već o priručniku izuzetno bogatom pouzdanim obavještenjima. Za ovim priručnikom ćemo često posegnuti i duže ga zadržati u rukama. Radi se o velikoj dobiti ne samo Francuske već i svjetske geografije. To je korak naprijed u priređivanju priručnika, kakvi odgovaraju suvremenim potrebama i na kojima se mnogo radi u svjetskom krugu. Rječnik prof. Georgea pokazuje još jednom da nam u tim općim stremljenjima Francuska redaktorska umješnost može mnogo pomoći.

J. Roglić

BEAUJEU-GARNIER, J.: *La Géographie, méthodes et perspectives*. Masson et comp. Paris 1971.

Poznatí geograf, bogat znanjem i umješan u pisanju, daje nam u pravo vrijeme djelo koje mu je »oduzelo neobično mnogo vremena«. Treba usto imati u vidu rijetki zanos kojim autor radi. Kad se dodaju objektivne okolnosti vremena, u kome je djelo pisano, onda možemo bolje ocijeniti njegovo značenje. Na 132 stranice teksta i uz 9 stranica birane literature, autor raspravlja veoma važnu materiju, dajući »sintezu tradicija i novine«. Izlaganja su podijeljena u 4 poglavlja: Što je geografija? (str. 3—28), Geografska metoda: kritike i perspektive (str. 29—54), Geografski prostor (str. 55—107) i Podjela prostora (str. 109—127), na kraju je Zaključak (str. 129—132).

Razumljivo da autora uzbuđuje što se »mnogi geografi svjesno pitaju što je geografija, čak i da li postoji? (str. 12). »Geografi« koji postavljaju to pitanje, najbolje znaju zašto dolazi do tih dilema. Uvjerenje je recenzenta da su u pitanju »geografi« a ne geografija. Na drugom mjestu autor daje odgovor na to osnovno pitanje »u stvari mnogi idu tako daleko u svojim specijalnostima da na kraju negiraju stvarnost cjeline« (tj. geografije) ili kako je nedavno konstatirao W. Manshard (iz UNESCO-a) »napuštaju vlastitu kuću u koju se useljavaju drugi«. Geografija će živjeti pa taman i pod drugim imenom, a što će biti »beskućnicima« to je naše staleško pitanje. Nedavna iskustva u novom grupiranju geografskih disciplina i drugih znanosti na nekim univerzitetima zapadne Evrope odraz su zabrinjavajućeg stanja u geografiji i mogu biti tragična za »geografe«. Recenzent se ne može oteti dojmu da je to potaklo pisanje ove vrijedne knjige.

Autor definira geografiju kao »izučavanje odnosa između različitih elemenata«; osnovne su komponente »prirodni okvir« i »postojeća društva« (str. 23). Nama ne odgovara termin »odnosi« koji je

po svom značenju relativan. Smatramo da je realnija konstatacija kako geografi polaze »od konkretnih elemenata prostora« (str. 22). Prostor je naša prednost i slabost; u geografiji smo uspjeli koliko smo prostore istraživali i objašnjavali, a iz nje se udaljujemo kad gubimo kontakt s prostornom stvarnošću. Iz tih osnovnih konstatacija slijede dalja razmatranja.

U raspravljanju o »geografskoj metodi« autor se osvrće na sva sporna pitanja, kako kritiku zastarjelih načina rada, tako i primjenu novih znanstvenih dostignuća. Smatramo da je rasprava po »deskripciji« nepotrebno vraćanje u prošlost, kad je i ta metoda bila moderna. Sada su na raspolaganju različiti načini prezentiranja prostornog objekta, koje geografi ne samo koriste već i bitno pridonose njihovom usavršavanju. Geografska metoda je određena korišćenjem i prilagodavanjem tekovina znanstvenog razvoja.

Glavni dio rasprave, što je opravdano, posvećen je raspravi o geografskom prostoru. Objekt geografskog izučavanja je složen, stvaran i u svojim komponentama povezan prostor, koji je različit i u vremenu promjenljiv.

Smatramo da nas i rasprava o odnosu »opće« i tzv. »regionalne« geografije vraća u vrijeme koje je prošlo ili bi trebalo da je tako. Nesretno je bilo za geografiju što je »opće« stavljano ispred »konkretnog«. To je iskonska slabost našeg znanstvenog sustava. Primarno isticanje »opće geografije« pogodovalo je divergentnim specijalnostima čiji se geografi »međusobno ne razumiju« — to je bit suvremene krize. Opravdano je konstatirano da bi stvarnom stanju epitet »disocirana« bolje odgovarao nego što je slučaj sa »općom«. Disocirane specijalnosti se često neopravdano nazivaju geografijama, jer su izgubile vezu s prostornom stvarnošću. »Srce« zaslužuje taj naziv dok funkcionira u organizmu, i gubi svoje osobine dok ga se izdvoji.

Potrebne su nam discipline koje izučavaju sastavne dijelove i procese prostornih izmjena; one moraju biti deducirane iz poznavanja prostora te su u vremenu razvojne,

suglasno s izmjenama u objektu. Geografska specijalnost je u prvom redu prostorna i razvojni prostorni proces sugerira te specijalnosti. Autor opravdano konstatira da je »staro suprotstavljanje opće i regionalne geografije iluzija«, a mi bi dodali da iluzija treba da doživi sudbinu koja je specifična.

Posebno je zanimljivo raspravljanje o pojmu »regija«. Nemoguće je taj pojam precizirati i dati objašnjenje koje bi zadovoljavalo svakoga. Konstatacija te istine je veliki korak naprijed; geografski objekt (prostor) je različit i promjenljiv tj. »živ«, a to vrijedi i za njegove dijelove. Iz toga slijedi bit geografije koja ne može imati univerzalne »škole« ni u vremenu nepromjenljive aksiome. Spoznaja izmjena u objektu i nužde stalnog usavršavanja i prilagođivanja metode izučavanja i prezentiranja rezultata, povezat će nas u zajednicu suradnje i razumijevanja.

Ovaj rad se s oduševljenjem uzima u ruke, jer odgovara na aktualna pitanja. Dokumentiranost, te bogatstvo misli i konstatacija ne dozvoljavaju da prekinemo čitanje; ponovo ga listamo i dugo će ostati pri ruci. Prikaz i popratne misli su samo poticaj da svaki geograf pročita ovaj rad, koji je rezultat spoznaje naših slabosti i želje da se nađe što povoljniji izlaz. Nadamo se da će autor u rješavanju tog problema i dalje pomoći.

J. Roglić

SCHMITHÜSEN, J.: *Geschichte der geographischen Wissenschaft. Hochschultaschenbücher*, B. I. Mannheim 1970. str. 190.

Kao što se u predgovoru kaže, ovo su redigirana predavanja koje je autor održao svojim studentima 1968. godine. Međutim, znamo da je profesor Schmithüsen među vodećim specijalistima u pitanjima koncepcije i teorije geografije, a to uključuje poznavanje povijesnog razvoja, što u ovom radu dolazi do punog izražaja.

Neobično je da ovaj prikaz nije podijeljen u poglavlja i nema sa-držaja. Izlaganja su u jednom potezu, rekle bi zanosu. Mi ćemo ipak izdvojiti glavna razdoblja.

Na str. 9—47 dan je prikaz antičkog razdoblja od Homera do početka 6. stoljeća. Malo je tako bogatih i jasnih prikaza antičke geografije, danih u tako kratkom opsegu. Autor odstupa od ranijih povijesno-filozofskih prikazivanja ističe zbivanja koja su pridonijela pohodu Aleksandra Velikog i naročito saznanjima Pitcesa iz Masilie.

Sredovječno razdoblje je obrađeno, kao što je i razumljivo, kraće (str. 47—66). I ovdje autor, uz križarske ratove, daje posebno, značenje putovanjima Rubruka i M. Poloa. Posebno je značajno i originalno naglašavanje da su florentinski slikari krajem 14. stoljeća počeli predočivati pejzažnu osnovu, a Petrarca je prvi (1335), za koga znamo, da se popeo na jednu planinu. Taj interes za »prirodu« je prvo sjeme novog aspekta geografije, time počinje treća etapa povijesnog razvoja.

Veliki prosperitet konjunkturalne i nekritične kosmografije, koju su potakla i hranila Otkrića, podržavan je velikim zanimanjem za konkretno. Usporedno s time, uz mnoge peripetije, probija se kartografska predodžba.

Rano preminuli i genijalni Varenius istaknuo je 1650. u prvi plan konkretno, a na osnovi toga se mogu povlačiti opći zaključci. Varenius glavnu pažnju posvećuje »prostornim cjelinama« i ukazuje na primarno značenje »regionalne geografije«. On je dao osnovu na kojoj će se poslije razvijati znanstveni geografski aspekt.

U znanstvenom grananju i eksploziji novih shvaćanja 18. stoljeća ne može se koncipirati kompleksno geografsko gledanje. A.F. Büsching, po obrazovanju teolog i I. Kant, filozof, iako su se bavili geografijom, nisu bitno utjecali na njen razvoj. Kant je predavao fizičku geografiju. Opisi država su glavni produkt 18. stoljeća, ali bez značenja za znanstvenu geografiju.

Putovanja J. Cooka bitno su pridonijela bogaćenju geografskog znanja. Genijalni Goethe je izvanredno opažao i bitno pridonio realisti-

čkom gledanju na pojedine krajeve. Tek će A. Humboldt u prvoj polovici 19. stoljeća jasno istaći da je zadaća geografije određivanje »potpunih osobina nekog kraja«, što odgovara suvremenom poimanju pejzaža. Preko C. Rittera počinju se kroz moderni univerzitet formulirati znanstvena geografska gledanja. Tu naš autor prestaje sa svojim izlaganjima, jer smatra da je prešao u suvremeno doba, a zadaća mu je bila »povijest geografije«.

Moramo konstatirati da nam je zao što se tu prestalo, jer je ovo novo doba za znanstvenu geografiju najznačajnije, a prof. Schmithüsen je jedan od najmeritornijih da ga obradi. Istina, to traži i obradu šireg »svjetskog geografskog kruga«, ali i to autoru nije strano. Nadajmo se da ćemo to dočekati.

Djelo J. Schmithüsen napisano je kontinuirano »u duhu«, tako se i bez prekida pročita. Značajki i originalno birane ilustracije, te naglašavanje ličnosti i njihovih ideja daju reljefnost izlaganjima. Kao što smo ovu knjigu rado pročitali, tako ćemo često u nju ponovno zaviriti — to je priručnik neophodno potreban geografu, a zanimljiv za svakoga tko se zanima za razvoj znanstvene misli — glavne niti humane prošlosti.

J. Roglić

MAKSIMOVIĆ, G. A.: Osnovni karstovedenija, sv. 2. Institut karstovedenija i speleologiji, Državni institut, Perm 1969. str. 529.

Ovo je druga sveska velike monografije prof. Maksimovića. Prva sveska je izašla 1963. (444 str.) u izdanju permskog državnog univerziteta. Značajno je da je u međuvremenu prof. Maksimović dobio specijaliziran institut, koji može izdavati ovako opsežne monografije. Prema usmenom saopćenju autora u pripremi su dalje sveske; dakle, radi se o neosporno najopsežnijoj monografiji o problemima krša.

Prva sveska je imala podnaslov »Problemi morfologije, speleologi-

je i hidrogeologije krša«. Na osnovi vlastitih proučavanja i svjetske, posebno sovjetske, literature, izložene su glavne osobine i problemi krša.

Druga sveska raspravlja probleme hidrogeologije krša, što je uža specijalnost pisca. Prikupljen je i izložen opsežan znanstveni materijal. Izlaganja su podijeljena u tri dijela: Problemi hidrogeologije krša (str. 7—170); Rijeke i jezera krških krajeva (str. 172—382) i Neki posebni tipovi krša (str. 383—477).

U prvoj glavi prvog dijela »Neki problemi opće primijenjene hidrogeologije krša« (str. 7—91) raspravljano je nastajanje kolektora krških voda u različitim stijenama i tektonskim odnosima. Izvršena je klasifikacija vrela. Dalje su raspravljani različiti načini korištenja krških voda. Pri tome su pažljivo izloženi i hidroenergetski sistemi naših glavnih ponornica (ličkih, zapadnobosanskih i Trebišnjice).

Druga glava »Problemi regionalne hidrogeologije krša« (str. 92—171) posvećena je različitim krškim krajevima u SSSR-u, pri čemu imamo, ne samo dragocjeni pregled, već obilje podataka. U dijelu o krškim vodama u nekim inozemnim krajevima dan je detaljan tabelarni kartografski prikaz krških voda u Bugarskoj.

Drugi dio ove sveske (naslov »Rijeke i jezera u krškim krajevima«) podijeljen je u dvije glave.

U prvoj glavi (str. 172—252) raspravlja se o rijekama u krškim krajevima. Autor nastoji izdvojiti i grupirati tipove rijeka u kršu prema morfološkim osobinama dolina i položaju tekućica. Izložena su poznata gledanja o nastajanju otvorenih dolina urušavanjem pokrivača i o karstificiranju površinskih tekućica. U izlaganju režima reproduciran je tabelarni pregled jugoslavenskih tekućica u kršu D. Dukića (1968).

Zanimljiva su izlaganja o kemijskoj denudaciji, pri čemu su naročito uzeta u obzir poznata gledanja i rezultati J. Corbela.

S osobitim zanosom autor izlaže gledanja i podatke o jezerima u kršu (str. 253—383). Raspravljani su problemi nastajanja jezerskih

zavala, vodni bilans, kolebanja razine i izmjene u kemijskom sastavu vode. Za nas je posebno značajno da je autor koristio i novija saznanja o našim jezerima u kršu (Cerkniško, Plitvička i Imotska jezera). Kemijske osobine su izložene na primjerima iz SSSR-a, osobito iz permskog kraja.

U trećem dijelu su obrađeni »Neki posebni tipovi krša« (str. 383—477). I ovaj dio je podijeljen u dvije glave.

Krš u naslagama krede (str. 383—420) je u ovom radu posebno i pažljivo obrađen. Nakon osvrta na razvoj istraživanja krša u naslagama krede, izložene su osobine ovih karbonatnih stijena. Dan je pregled raširenosti krša u krednim naslagama, kako u SSSR-u tako i u drugim zemljama. Na kraju je obrađen ekshumirani krš u naslagama krede. Autor konstatira da se u naslagama krede može razviti samo »merokarst« u smislu J. Cvijića.

Posljednja glava (str. 421—477) obrađuje »hidrotermokrš«. To je u stvari dopunjeno predavanje koje je autor održao na IV međunarodnom speleološkom kongresu u Ljubljani 1965. g. Radi se o krškim pojavama povezano s termalnim i mineralnim vodama. Pored primjera iz SSSR-a izloženi su primjeri iz Čehoslovačke, Mađarske, Jugoslavije (Trepča), Bugarske i dr.

Na kraju je dana bogata (str. 478—526) bibliografija sređena prema pojedinim glavama, kako su izlaganja obavljena u samom djelu. Uz dominiranje sovjetskih autora, koji impresioniraju brojem i djelima, dobro je zastupljena i međunarodna literatura.

Nemoguće je u kratkom referatu dati detaljni pregled sadržaja, a još manje izložiti sve konstatacije, ideje i zaključke. Posebno impresionira obilje konkretnih primjera i izvanredan pregled stručne literature. Treba podvući da je to najdetaljnija obrada krških problema, koju imamo u svjetskoj literaturi; kao što smo naglasili radi se samo o dijelu monografije, čiji dalji svesci slijede. U ovoj svesci su obrađeni hidrološki problemi.

Prof. G.A. Maksimovič je svojim djelom učinio veliku uslugu, ne samo sovjetskim, već i istraživačima

krša cijelog svijeta. Bez korištenja ovog priručnika je nemoguće suvremeno istraživanje krša.

J. Roglić

Quaestiones geobiologicae (Teoretska geobiološka pitanja istraživanja krajolika), 7:184, 1970.

U 7 svesku »*Quaestiones geobiologicae*«, koju izdaje Slovačka akademija nauka obuhvaćeni su referati simpozija uređenja krajolika (krajine, landsafta) kao geobiološkog fenomena. Referati uz uvodni govor održani su u tri sekcije. Iz naslova referata, koje donosimo, najbolje je vidljiva problematika, koja je interesantna i za naše prilike:

I. Pitanja sadržaja i stava bioloških (ekoloških) proučavanja u vezi krajolika

1. SCHMITHÜSEN J.: Pojam i određenje sadržaja krajolika kao objekta za proučavanje s geografskog i biološkog gledišta; 2. PFEFFER A.: Pregled uobičajeno-korištenih pojmova i njihovo značenje kod biološkog proučavanja krajolika; 3. ZLATNIK A.: Cenologija i biogeografija šuma i krajolika; 4. BAUSER J.: Biogeografska istraživanja krajolika i njihovo značenje u geografskoj praksi.

II. Metodološki problemi biološkog (ekološkog) istraživanja krajolika:

5. LONG G. — GODRON M.: Analitičke i sintetske metode biološkog (ekološkog) istraživačkog kompleksa jedinica krajolika — Integrirana proučavanja prirodne sredine i vegetacije na nivou krajolika; 6. LANGER H.: O problemu ekološkog raščlanjivanja krajolika; 7. GODRON M.: Omeđivanje krajolika i uzor površine za postupke; 8. RŮZICKA M. — DRDOS J.: Pregled i ograničavanje komponenata, faktora i elemenata i struktura krajolika; 9. KUČA O.: O pitanju

određivanja faktora i elemenata strukture krajolika; 10. DZATKO M.: Tlo kao indikator ekologije krajolika; 11. TOMASKO I.: Zelenilo visokostablašica kao značajna komponenta kulturnog krajolika; 12. SMARDA J.: Studij o rasprostranjenosti biljnih vrsta kao osnovi za klasifikaciju tipova krajolika; 13. HOLOVSKY M.: Arhivski materijal u oblikovanju krajolika.

III. Problemi biološke (ekološke) primjene u istraživanju krajolika

14. BUCHWALD K.: Primjena ekoloških proučavanja krajolika za potrebe društva u korišćenju i preuređenju krajolika; 15. LONG G. — FLORET C.: Ekologija — poljoprivreda — ekonomija na nivou — države — krajolika — Konkretni primjer Tunizija; 16. KARPATI I.: Problemi rekonstrukcije močvarnih i vinogradarskih kultura u južnoj Transdanubiji; BAUER L.: Primijenjeno istraživanje krajolika kod uređenja jednog sistema rezervata; 18. GORALCZYK J.: Problemi poljoprivredno-ekonomske interpretacije prirodnih svojstava staništa; 19. VORACEK V.: Poljoprivredne štete i njihovo sprečavanje u ČSSR.
J. Kovačević

KÖNIG R.: Das Interview. Formen-Technik. Auswertung. Praktische Sozialforschung I, Kiepenhauer & Witsch, Köln-Berlin 1968.

U shvaćanju i objašnjavanju kompleksnosti svog objekta istraživanja geograf je često upućen na primjenu metoda i sredstava rada srodnih prirodnih i društvenih nauka. U brojnim geografskim istra-

živanjima više nego li ranije, koriste se intervjui zbog dobivanja važnih informacija i podataka koje se inače ne može dobiti iz drugih izvora. Za ocjenu koristi intervjua u geografskim istraživanjima potrebno je dobro poznavati prednosti i nedostatke njegove primjene. Ovdje želimo ukazati na jedan priručnik, koji kao takav dođuše nije pisan za geografe, ali svakako može dobro poslužiti.

Radi se o prvoj knjizi iz serije »Praktische Sozialforschung« koju uređuje sociolog R. König, profesor univerziteta u Kölnu, a ovo je šesto izdanje. Knjiga predstavlja izbor priloga vodećih američkih znanstvenika s tog područja, a sadrži tri glavna dijela: »Ispitivanje«, »Metoda uzroka« i »Obrada«. Pored pregleda o vrstama i oblicima intervjua iz prvog dijela će posebno korisna biti poglavlja koja se odnose na formuliranje pitanja, sastavljanje upitnika i tehniku izvođenja intervjua. U drugom dijelu treba posebno istaći kao korisna poglavlja o osnovnim problemima uzroka u socijalnim istraživanjima i s tim u vezi o praktičnoj primjeni uzroka. U trećem dijelu mogu se posebno izdvojiti poglavlja o tehnici obrade, analizi i interpretaciji, i o problemima zaključivanja. Obradeni problemi popraćeni su konkretnim primjerima. Na kraju knjige pored opsežnog popisa literature postoji tumač osnovnih pojmova iz metodike američkih socijalnih istraživanja na njemačkom jeziku.

Naglasimo još jednom da je metoda intervjua za geografa samo sredstvo pomoću kojeg, već prema problematici, dolazi do traženih podataka, a ova će knjiga svima zainteresiranim nedvojbeno poslužiti kao dobar priručnik.

V. Pavlaković-Koči

JUGOSLAVIJA

DESPOT M.: Industrija građanske Hrvatske 1869 — 1873, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1970, str. 236.

Dr Miroslava Despot je znanstveni radnik i pisac brojnih što većih što manjih radova iz ekonomske povijesti Hrvatske 18. i 19. stoljeća, a kroz niz godina bila je i

honorarni predavač ekonomske povijesti na Odsjeku za geografiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu.

U ovom djelu autorica daje zaokruženu sliku upravo sintezu svojih dugogodišnjih istraživanja povijesti ekonomskog razvitka Hrvatske u drugoj polovici 19. stoljeća. Prostorno knjiga prikazuje nekadašnju građansku Hrvatsku, ali se dotiče i građanske Slavonije i Vojne krajevine, obuhvaćajući razdoblje od stupanja na snagu austrijskog obrtnog zakona potkraj 1959. do bečkog burzovnog kraha svibnja 1873. godine.

Svoja istraživanja u knjizi autorica je podijelila u četiri tematska poglavlja i to pod slijedećim naslovima: opći razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti građanske Hrvatske, privredna publicistika, domaće i međunarodne gospodarsko-privredne izložbe i počeci industrijalizacije građanske Hrvatske.

U prvom prilogu autorica nakon iscrpnog pregleda političko-socijalnih prilika, prikazuje ekonomski razvitak Hrvatske u drugoj polovici 19. stoljeća izražen u otvorenju novih željezničkih prometnica (Zidani Most — Zagreb — Sisak i Karlovac — Zagreb odnosno Rijeka — Karlovac), u izgradnji cesta i neostvarenih zamisli oko regulacije Save i Drave. Pri tom autorica ukazuje na njihovo ekonomsko značenje, a ne propušta istaći i ostale prometne probleme, koji kroz dugi niz godina pa sve i do danas ostaju nerješivi za Hrvatsku. U istom poglavlju autorica govori i o razvitku kreditnih zavoda i banaka u nas, te veliku pažnju poklanja osnivanju Zagrebačke trgovačke komore i Obrtničkog društva u Zagrebu, koja su kao staleško-stručna udruženja bila od značaja za daljnji razvitak obrta u Hrvatskoj.

Drugo poglavlje obuhvaća gospodarsku publicistiku Hrvatske, među ostalim, govori o »Općim poslovnim novinama za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju« koje su svojim brojnim napisima dale vrijeme dan priloga razvitku ekonomskog života Hrvatske. Posebno je u tom smislu bio zapažen časopis »Sidro« kroz vlasnika i izdavača Antuna Jakića, pod čijim uredništvom se pojavljuje veći broj priloga o

izgradnji željezničkih pruga u Hrvatskoj, kao i ostala trgovačko-gospodarska problematika u to vrijeme aktualna za politički i gospodarski život Hrvatske.

U trećem poglavlju autorica naročitu pažnju poklanja gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1864. godine, naglašava njezino svestrano značenje u ekonomskom i društvenom pogledu, čijim održavanjem nastaje značajna prekretnica u daljnjem ekonomskom razvitku Hrvatske u drugoj polovici prošlog stoljeća.

Završno poglavlje obrađuje početak industrijalizacije u Hrvatskoj, pa se zasebno osvrće na razvitak rudarstva u Samoboru, Petrovoj gori, Trgovima, Radoboju, Paklenici, Golubovcu i Požezi. Zatim govori o prehrambenoj proizvodnji i industriji žestokih pića i šećerana u Čakovcu, Karlovcu, Zagrebu i Osijeku, proizvodnji tekstila u Osijeku, Varaždinu, Duga Resi, kože u Zagrebu, proizvodnji drvene građe u Gorskotranskom kotaru, kemijskoj proizvodnji u Osijeku i Zagrebu, tvornicama zemljanog suđa i stakla u Krapini, Zagrebu, Karlovcu, Osredku, Straži, Zvečevu i Osijeku, duhana u Zagrebu, te tvornici strojeva i ljevaonici u Osijeku.

Knjiga sadrži na kraju kazalo osobnih imena koja se spominju u knjizi sa kraćim ili duljim biografijama i osnovnim podacima o radu i djelovanju pojedinaca, kao i vrlo dobro izabran i brojčan ilustrativan materijal, od kojeg mnoge fotografije su dosada bile nepoznate i sada se po prvi puta objavljuju. Najposlije valja naglasiti da autorica uz svako poglavlje donosi i dokumentacionu građu, koja upotpunjuje i proširuje njezino izlaganje.

B. Pleše

DESPOT M.: Život i rad Petra Matkovića (1830—1898), Senjski zbornik, Senj, 1969, str. 210—220.

Autorica je na temelju arhivske građe prikazala život i djelo Petra Matkovića, prvog profesora geografije na Sveučilištu u Zagrebu. Kroz

njegovu brojnu korespondenciju upoznajemo Matkovića kao eminentno znanstvenog radnika na polju geografije, pa je kao takav bio poznat ne samo u Hrvatskoj, nego također i izvan granica austrijske Monarhije. Svojim brojnim geografskim radovima Matković je udario temelje našoj struci kao znanosti. Bio je prvi geograf redovni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a dao je svoj značajan doprinos njenom razvitku, kao dugogodišnji tajnik. Na hrvatsko Sveučilište došao je dosta kasno 1883. godine i kao nastavnik na katedri geografije djelovao je sve do 1893. godine. Autorica analizira njegove znanstvene radove koji su dijelom i povijesnog karaktera i utvrđuje njihovu znanstvenu porabu i aktualnost u našem vremenu.

B. Pleše

BUTURAC J.: Katolička crkva u Slavoniji za turskog vladanja; Zagreb 1970.

Knjiga ima 240 strana, raskošno opremljena s tvrdim uvezom, s oko 40 fotosa (stare građevine, faksimile listina i dr.). Ima dvije skice — Slavonija u 13 — 15 stoljeću i u sredini 17 stoljeća.

Autor je već prije izdao nekoliko djela iz prošlosti Hrvatske (većinom crkvena) s posebnim naglaskom na Slavoniju. Njegovo najnovije djelo većim dijelom razmatra crkvenu povijest Slavonije za turskog perioda, ali ono ima također i historijsko-geografsku važnost, zbog mnogo korisnih podataka. Na ovo upućuje također veliko kazalo geografskih imena, gdje dolaze toponimi na 27 stupaca sitnog tiska (odnosno oko 1800 toponima). Djelo ima još kazalo osobnih imena i kazalo stvari, što daje preglednost i laku snalažljivost u knjizi.

Autor u uvodnom dijelu opisuje Slavoniju krajem srednjeg vijeka (u predturskom periodu). Ističe značenje geografskog pojma Slavonije kao šireg područja do Sutle.

Slavonija je u kasnom srednjem vijeku bila podijeljena u 4 biskupije — zagrebačku, pečujsku, srijemsku i bosansku (koja je imala sjedište u Đakovu). Takva podjela Slavonije je kasnije — u turskom periodu — bila jedan od uzroka mnogim smutnjama i sporovima oko dijecezanskih (biskupijskih) granica, naime kojoj će biskupiji Slavonija pripasti. Osnovica je bila materijalne prirode (prihodi katoličkih župa). Znatno dio Slavonije nakon oslobođenja od Turaka — dekretom 1701. (str. 215) — je pripao zagrebačkoj biskupiji. To je mnogo doprinijelo da je Slavonija kasnije došla i politički u sklop banske Hrvatske. Autor detaljno opisuje ove sukobe na crkvenom polju, što obuhvaća veći dio knjige. Protivničke strane da bi pravno pobijedile služe se raznim sredstvima čak i takvim da se radi pomoći obraćaju i na Turke.

Slavonija je prije Turaka po mišljenju autora bila cvatuća pokrajina. To dokazuje veliki broj sela, trgovišta, gradova, plemićkih tvrđava, crkava i samostana. Autor poimence navodi imena plemićkih utvrda — gradova, trgovišta, samostana i dr. — uz njihov opis donosi i njihovu tadanju funkciju.

U Slavoniji je tada bilo oko 50 samostana. Ovi samostani su važni i s geografskog stanovišta, jer samostanci uče narod uzgajati domaće životinje, obrađivati polja, saditi vinograde i voćke i dr. Današnje poznato vinogradarstvo u Kutjevu ima svoj početak u cistercitskom samostanu u 13. st.

Potkraj srednjeg vijeka plemići postaju siledžije i počinjaju razna nasilja, vjerojatno kao posljedica blagostanja (str. 17). Uništavaju imovinu svog susjeda, međusobno se zatiru i pljačkaju upravo kada je trebalo sve ujediniti protiv zajedničkog neprijatelja — Turaka, koji od polovice 15. st. prodiru u Slavoniju i dalje na zapad provodeći pljačku, odvođe narod u ropstvo ostavljajući pustoš.

Autor govori o metodama osvajanja Turaka (str. 19). Turci su u svojoj ofenzivi imali raznih prednosti: golemu vojsku zadojenu vjerskim fanatizmom, topove za rušenje tvrdih gradova, neslogu plemstva i dr. Turci primjenjuju poseb-

nu taktiku: najprije poharaju, povuku se tek onda osvoje dotično područje. Autor navodi i agrarni elemenat. No taj elemenat je trebalo više osvijetliti, jer je i on bio jedan od važnih faktora munjevitih uspjeha Turaka. Seljaštvo — radi svojeg teškog socijalnog položaja — pod kršćanskim feudalcima — simpatizira s Turcima, u kojima gleda pravedniji socijalni poredak, odnosno u kritičnim momentima se ponijelo pasivno (nezainteresirano za ishod na bojnopolju).

Autor donosi kronološki turska osvajanja Slavonije. Tek nakon mira na ušću Žitve (1606) granica se ustalila između banske Hrvatske i turske Slavonije. Išla je od Siska na Moslavačku goru i izbijala na Dravu između Kalinovca i Kloštra (str. 23).

Autor u poglavlju o stanovništvu Slavonije govori i o migracijama i etničkim promjenama u Slavoniji. Turski period kao i posttursko razdoblje donosi u Slavoniji velike promjene u etničkoj strukturi. Za vrijeme turskog osvajanja veliki broj katoličkog stanovništva bježi da spasi glavu ili se islamizira, ukoliko nije bilo ubijeno ili odvedeno u ropstvo. Uspio se održati samo mali broj katoličkog autohtonog stanovništva. U toku velikog rata (1683—1699) muslimansko stanovništvo napušta Slavoniju, većim dijelom se povlači u Bosnu, a na njihova se mjesta doseljuje katoličko i pravoslavno stanovništvo iz Bosne i Srbije (s Kosova). Austrijanci su na svom povlačenju poveli sa sobom veliki broj kršćanskog stanovništva, koje tada naseljuje područja sjeverno od Save i Dunava. Na ovu migraciju iz Bosne upućuju prezimena u Bosni — Bošnjak, Bosanac i dr. Među novim naseljenicima Slavonije ima i povratnika Hrvata i Srba, koji su za Turaka migrirali na zapad u Hrvatsku, sada se vraćaju (str. 201). U Slavoniju reemigriraju Srbi iz okoline Čazme i Križevaca, potomci onih koji su prije sto godina ostavili martološku službu u turskoj krajini i prešli u hrvatsku krajinu da budu graničari Varaždinskog generalata (str. 206).

Nakon odlaska Turaka nastaju promjene i u tipu naseljenosti — mjesto naselja razbijenog tipa nastaju velika grupirana slavonska sela ušorenog tipa (str. 202).

Od nekadašnjih mnogobrojnih i velebnih crkvenih objekata u Slavoniji ostalo je veoma malo (str. 182) na pr. crkva sv. Lovre u Požezi; u Kaptolu stoje ruševni ostaci starog grada, gdje je u srednjem vijeku bio zborni kaptol (zbor kanonika) sve do dolaska Turaka (1536). U vezi toga nastao je današnji naziv naselja. Od velikog franjevačkog samostana u Velikoj, koji je bio najvažniji crkveni katolički centar u Slavoniji za turskog perioda, nije ostalo ništa, da bude paradoksa veći, uništen je 1922, kada je njegov materijal upotrebljen za cestu.

Knjiga prelazi okvir Slavonije, jer donosi i izvjesna zbivanja u Bosni, budući da se i bosanski biskup borio da dođe u posjed Slavonije odnosno njenih katoličkih župa, naročito kada je Slavonija bila u sastavu bosanskog pašaluka.

Autor ima nekih nepreciznosti u izrazima napr. na str. 203 veli: »Broj je Hrvata prastanovnika iznosio prema doseljenicima u Požeštinj već u XVIII stolj. samo 20 posto, a danas 10 posto. Termin »prastanovnici« nema ovdje svoga opravdanja, jer pod »prastanovnici« se misli na etnološku stariju ili na predhistoriju. Bolji je izraz »starosjedioci« ili autohtono stanovništvo, koji autor također upotrebljava na pr. »U doba rata za oslobođenje Slavonije od Turaka starosjediilačko slavensko stanovništvo veoma je postradalo« (str. 217). Također je netočan potpis sedme slike na str. 160, jer slika prikazuje bitku kod Siska 1593, a ne Sigeta.

Treba podvući ozbiljnost i studioznost kojom je autor pristupio obradi materijala, pa je ovo djelo vrijedni prilog poznavanju prošlosti Slavonije. Premda je djelo pretežno historijskog sadržaja, može nam korisno poslužiti za razumijevanje današnje geografske stvarnosti Slavonije.

V. Dumbović

FRANCISKOVIĆ S.: Šumarski topionički elementi u zap. hrv. kršu; Jadranski zbornik VII (Prilozi za povijest Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i Gorskog Kotara); Rijeka — Pula 1969. str. 531—547.

Autor sistematski donosi toponime koji su nastali u vezi dendroloških vrsta napr. nazivi naselja koji imaju osnovu hrast, bukva, breza, tisa itd. Zatim navodj toponime koji su nastali na osnovi šumskog gospodarstva bilo kao obešumljeni (devastirani) prostori bilo kao eksploatacioni tereni. U vezi prvoga imamo na pr. nazive Krčevina, Palež, Požarinje, Laz i sl. a za drugo: pašarenje napr. Kozala, Torine, Risnjak (od ris) itd, zatim napr. Dimovac (u vezi proizvodnje drvenog ugljena), u vezi transporta na pr. Točilo od točiljanje (spuštanje oblovine); Homer od njem. Hammer = čekić), Fužine (od tal. fusine = teći, u vezi topljenja željezne rude).

Ova monografija iako donosi toponime iz područja navedenog u naslovu, ima jugoslavenski karakter, jer takvu dendrološku nomenklaturu nalazimo u mnogim krajevima Jugoslavije napr. Bukovica, Bukovlje, Hrastovica, Dubica, Dubrava, Dubrovnik, Brezovica, Hrasnje, Hrastovica, Borovica, Tisovac, Grabovac, Jelenovac, Lazine itd.

V. Dumbović

KRČKI ZBORNIK svezak 1; 605 str; 29 članaka; 31 slika, 34 fotografije, 7 faksimila. Izdanje Povijesnog društva otoka Krka, Krk 1970.

Ova je edicija prije svega plod rodoljubnog ponosa na bogatu kulturno-historijsku baštinu kao i na suvremena stremjenja društveno-gospodarske perspektive našeg najvećeg otoka.

Prvi broj Krčkog zbornika ima jubilarno značenje. Izašao je povodom 25 godišnjice oslobođenja otoka Krka, kao i povodom otvorenja aerodroma 2. svibnja 1970. g. uz prisustvo predsjednika Tita.

Prilozi 38 suradnika ovog Zbornika sredi su u 12 raznih poglavlja: I uvodni dio (str. 1—16); II zemljopis (str. 19—58); III gospodarstvo (str. 61—122); IV povijest (str. 125—442); V narodni život i običaji (str. 44—480); VI likovne umjetnosti (str. 483—485); VII varia (str. 489—500); VIII suvremenici (str. 503—516); IX u spomen (str. 519—526); X ocjene i prikazi (str. 529—568); XI bilješke (str. 571—586) i XII Povijesno društvo otoka Krka (str. 589—602).

Svaki prilog od I — VIII poglavlja ima kratak sadržaj na engleskom, talijanskom ili francuskom jeziku i tako je Krčki zbornik bar informativno pristupačan širem krugu čitalaca. Veliki interes za ovu ediciju potvrđuje i činjenica što je naklada od 2000 primjeka ubrzo rasprodana. To je najveće priznanje članovima uredništva koji su sa mnogo entuzijazma, ljubavi i samoprijedora uspjeli ovaj opsežan materijal pripremiti u zaista rekordnom vremenu kako bi i ovim kulturnim doprinosom jubilarna proslava oslobođenja otoka bila potpunije obilježena. Stoga ne iznenaduje što se je u tekstu, pa čak i u naslovima potkralo podosta štamparskih griješaka na koje se je naknadno upozorilo i pretežno ispravilo. No, to je ipak najmanje na čemu bi se redakciji moglo zamjeriti. Djelomično opravdanje nalazimo u predimenzioniranosti edicije o čemu bi ubuduće trebalo voditi računa. Ali selekciju priloga bilo je teško izvršiti.

Usprkos ovako neminovnim, ponekad i sadržajnim nedostacima treba odati priznanje uredništvu koje je uz spreman odaziv suradnika priloga objelodanilo uspjelu i vrlo ukusno opremljenu ediciju o otoku Krku u vrijeme kada on gubi svoju stoljećima sačuvanu autentičnost, a sve se jače uključuje u suvremena zbivanja.

P. Novosel

KRČKI ZBORNIK svezak 2; 431 str; 24 članka; 21 prikaz i bilješke; 2 slike; 115 fotografija; 2 tabele. Izdanje Povijesnog društva otoka Krka, Krk 1971.

Godišnjica izdanja prvog broja Krčkog zbornika, obilježena je objavljivanjem drugog sveska. Aktivnosti suradnika i član redaktora nisu zatajili. U odnosu na prethodni ovaj je svezak manji obimom, ali ipak interesantan sadržajem, kojeg čine ova poglavlja: I Proslava 25-godišnjice oslobođenja Krka (str. 7—108); II Povijest (str. 111—299); III Muzička umjetnost (str. 303—353); IV Suvremenici (str. 357—361); V U spomen (str. 365—369); VI Ocjene i prikazi (str. 373—405); Bilješke (str. 409—423).

Sažetci članka su uglavnom na talijanskom, a samo po jedan na francuskom i njemačkom jeziku. Sadržaj je »prešao« na kraj knjige. Vjerojatno je redakcija našla opravdanje za to, kao i za još neke izmjene. Inače prijatna oprema i ovog sveska donosi neznatne novine. Crveno-zlatnoj kombinaciji (boje frankopanskog grba) iz prvog broja pridružila se i prevladavajuća crna boja. A kao dekorativni element naslovne korice istaknut je motiv grba Omišlja. U vezi s time slobodni smo napomenuti, da bi trebalo voditi računa o maksimalnoj ujednačenosti vanjskog izgleda sviju svezaka, kao i o striktnosti redosljeda pojedinih poglavlja, naravno, nakon što se dođe do najpovoljnijeg rješenja.

Uz ove opservacije zaključili bi s osvrtnom na drugi svezak zbornika o otoku Krku i poželjeli redakciji da ustraje u odgovornom ali časnom zadatku.

P. Novosel

POŽEŠKI ZBORNİK (Književnost, umjetnost, nauka, ekonomika, društvo) sv. III; Slavonska Požeža 1970. str. 230.

Donosimo prikaz ovog zbornika (grupa autora), jer ima nekoliko radova koji su izrazito geografskog odnosno geografsko-historijskog sadržaja.

(Fra Luka Ibrišimović /1626—1968/ u svijetlu novootkrivenih dokumenata) Josip Buturac daje biografiju odnosno životni rad slavonskog franjevca L. Ibrišimovića, koji

je bio značajna kulturno-politička ličnost požeškog područja odnosno Slavonije. Njegova je važnost ne samo što sudjeluje u protjerivanju Turaka iz Slavonije već i što se cijelog života dosljedno borio da se Požežanija kao i Slavonija prikluči zagrebačkoj biskupiji. Fra L. Ibrišimović doduše nije doživio ostvarenje tog svog ideala, jer je tri godine prije umro, naime odlukom metropolitanskog suda od 1701. Požežanija i jedan dio Slavonije bio je pripojen zagrebačkoj biskupiji. Autor opisuje spletku i progone koje je fra Luka doživio radi ove svoje orijentacije na Zagreb. Autor prikazuje također i prilike tadanje »Požežanije« i kako je teklo njezino oslobođenje od Turaka.

Josip Matešić piše o utjecaju hrvatskog jezika na govor pripadnika češke narodnosti nastanjene u Požeškoj kotlini (u povodu 100-godišnjice doseljenja prvih Čeha u Kaptol i 40-godišnjice postojanja tamnjenije češke škole).

D. Hanzl piše o šumama i šumarstvu na području komune Slav. Požeža. Područje Požeže karakterizira prevlast hrasta i bukve (s oko 88 posto) dok na crnogoricu otpada vrlo malo (oko 3 posto). Autor na kraju govori o šumskom gospodarstvu požeškog kraja od 1945. do danas.

Prikaz »Gimnazija u Slavonskoj Požezi (Povodom 270-godišnjice osnutka)« (str. 133—144) (F. Potrebica), kritički osvrt J. Buturca na monografiju »Zdenko Turković«, Sedam stoljeća dobra Kutjevo, Zagreb 1969«. i »Kronološki pregled povijesti Požege i okolice do 1914«. J. Buturca koji počinje s 1132. godinom, kada se spominje pleme Borića, u požeškoj županiji (član toga plemena je ban Borić u Bosni). Zanimljivi su prilozi »Zbornika«.

V. Dumbović

ZBORNİK SLAVONSKIH MUZEJA sv. 1. — Izdao: Muzej Zupanija 1969. str. 184. Navodimo ovdje radove koji su interesantni s geografskog aspekta.

Razvitak Vinkovaca i hrvatskog stanovništva na tom tlu (str. 35—51) Autor Stjepan Pavičić na kraju navodi porodice Vinkovaca abecednim redom.

Zadruga Jozin — Jakšin (str. 53—92). Autor Drago Heim u uvodnom dijelu daje geografski prikaz Erduta, naglašujući veliku plodnost tog područja (prapor) i o etničkoj strukturi.

Osječki kužni kip (str. 93—101). Za turskog perioda »kuga« (ustvari jedna teža crijevna bolest) je decimirala stanovništvo. Tako od kuge 1739. u Osijeku su umrle 672 osobe. Autor (Kamilo Firinger) veći dio članka posvećuje opisu spomenika i naporima njegova podizanja i uzdržavanja.

Zbirka preglednih zemljišnih planova vukovarskog feuda XVIII i XIX stoljeća (str. 103—108). Autor: A.E. Brlić. U vukovarskom muzeju je dosad najstariji poznati plan vukovarskog veleposjeda iz 1759. Car Josip II je 1786. odredio da svi vlastelini imaju izvršiti geodetsku izmjeru svojih dobra (str. 105).

Sofronije Bogdanović moli prijem u čurčijski ceh u Vukovaru 1847. god. (str. 173—175). Autor Krunoslav Tkalac. Rad je interesantan jer nam daje uvid u jedan sektor tadanjega zanatstva Vukovara. Čurčije — su bili krznarsko-kožuharski obrtnici, izrađivali predmete ponajviše iz materijala dobivenog od ovce napr. razne kožuhe i dr.

Nazivj sela i oblika tla broskog područja u srednjem vijeku (str. 177—178). Autor (Krunoslav Tkalac) među ostalima veli, da su feudalni rodovi dali biljeg okolici Broda do Turaka (1536) u nazivima sela, brda, potoka, zemljišta i sl. Autor navodi, pojedine toponime i njih tumači.

Muzej Slavonije (str. 179—182). U Slavoniji postoji 11 muzeja, 3 umjetničke zbirke, 3 umjetničke galerije, 3 historijska arhiva i 1 Zavod za zaštitu spomenika kulture. Muzej Osijek od 1877. izdaje Osječki Zbornik.

Ovaj Zbornik donosi i tri arheološka rada: **Lokalitet Rakova pustara kod Đakova** (str. 129—132, au-

tor: Branka Rauing); **Sarkofazi iz nekropole u Cibalama** (str. 133—136 autor: Josip Korda) i **Plandište — novi arheološki lokalitet** (str. 137—140, autor: Zlatko Virc). Prvi nalaz je iz kasnog brončanog doba, a posljednja dva iz rimskog perioda.

Zbornik donosi također bibliografiju radova iz povijesti i arheologije s područja Slavonije u Zborniku za društvene nauke Matice srpske.

V. Dumbović

VASOVIĆ M.: Predeone osobenosti i neki geografski problemi Jugoistočne Srbije. »Leskovački zbornik«, knj. X, Leskovac 1970., str. 113—122.

Zanimljiv članak M. Vasovića ima dva dela. U prvom delu izvršena je podela Jugoistočne Srbije na manje geografske celine; izdvojene su geografske mezoregije i mikroregije na osnovu funkcionalno-gravitacijskog kriterijuma. U drugom delu članka autor je ukazao na neke geografske probleme Jugoistočne Srbije, koji još nisu dovoljno proučeni.

Jugoistočnu Srbiju M. Vasović je podelio na sledeće mezoregije: 1. Topličko-dobričku; 2. Leskovačko-međurečje; 3. Vranjsko-grdeličku; 4. Krajiško-vlasinsku i 5. Ponišavsku mezoregiju sa Niško-aleksinačkim krajem. Dalja razmatranja autora, kako je pomenuto, odnose se na neke do sada nedovoljno proučene geografske probleme: To su: brdsko-planinsko područje Jugoistočne Srbije, turističke perspektive nekih planinskih područja i drugo.

J. F. Trifunski

SAVIĆ O.: Komuna Leskovac, prilog ekonomsko-geografskom proučavanju Južnog Pomoravlja. Zbornik radova Geografskog instituta »Jovan Cvijić«, knj. 22., Beograd 1969., str. 303—452.

Malo je naših oblasti koje imaju iscrpne ekonomsko-geografske studije. Zato je svaki rad te vrste dobit za našu nauku. Olga Savić tom malom broju takvih monografija dodala je jednu iscrpnu raspravu o komuni Leskovac.

Ova sadržajem vrlo bogata studija ima sledeća poglavlja: 1. Uvod; 2. Fizičko-geografske odlike; 3. Društveni uslovi; 4. Privreda; 5. Izmene pejzaža i Zaključak. Razumljivo je što su od svih najiscrpnija izlaganja u poglavlju o privredi (str. 339—442). U njemu je reč o poljoprivredi, trgovini, zanatstvu, industriji, ostalim privrednim granama i na kraju o privrednim središtima. — Ovom prikazu nije cilj da se detaljno izlažu ostvareni rezultati u svakom poglavlju, već da skrene pažnju na njih.

Izmene Privrednog života utiču na izmene pejzaža.

J. F. Trifunoski

MASTILO N.: Prača, prilog poznavanju naselja u Bosni i Hercegovini. »Geografski pregled«, sveska XIII (1969.), Sarajevo str. 67—93.

Prača je varošica u dolini istoimene reke u jugoistočnoj Bosni. Danas to je malo, lokalno središte. Međutim, po svojoj zanimljivoj evoluciji ono spada u red naših naselja koja zaslužuju da budu predmet posebnog proučavanja.

Posle uvodnog dela, u radu sledeju iscrpna izlaganja o odlikama prirodne sredine Prače, pa o istorijskom razvoju, tipu naselja stanovništvu i privrednim karakteristikama. Pažnju čitalaca svakako najviše će privući odeljci sa prikazom istorijskog razvoja, stanovništva i privrede. Uz tekst priložen je i dovoljan broj ilustracija.

J. F. Trifunoski

KOŠTIĆ M.: Aleksinačka kotlina, društveno-geografska proučavanja. Zbornik radova Geografskog instituta »Jovan Cvijić«, knj. 22., Beograd 1969., str. 453—591.

Aleksinačka kotlina je jedna od vrlo značajnih oblasti Srbije: njen ekonomski potencijal najveći je u južnom Pomoravlju, jer je velikog prostranstva, visoke plodnosti i najmanjeg stepena deagrarizacije.

Izlaganja pisca grupisana su u sledećim odeljcima: 1. Raniji društveno-geografski razvitak (str. 454—485); 2. Prirodni potencijal, noviji razvoj i savremene društveno-geografske prilike i problematika (str. 485—561); 3. Organizacija i delatnost društvenih poljoprivrednih gazdinstava i preduzeća (str. 561—569); 4. Opšta karakteristika (str. 569—574) i 5. Završna razmatranja (str. 574—576). Iza toga sledi velikj spisak korišćene literature.

Svojom iscrpnošću naročito se ističu prva dva dela rada: u njima autor uglavnom nije ostavio bilo šta da ostane nezapaženo i neobjašnjeno.

Široka saobraćajna prohodnost najvećeg dela Aleksinačke kotline, kako ističe M. Kostić, učinila je ovu oblast u pogledu saobraćaja najrazvijenom regijom južnomoravskog sliva. Stoga ona privlači ljude i iz najudaljenijih delova Jugoslavije.

J. F. Trifunoski

MARTINOVIĆ D.: Prčanj. Glasnik Srpskog geografskog društva, sveska I, br. 1., Beograd 1970., str. 19—30.

D. Martinović proučio je položaj, postanak, funkcije i turističke vrednosti Prčnja, poznatog starog naselja na zapadnoj obali Kotorskog zaliva. Rad je iscrpan i dotjeran.

U srednjem veku naselje je bilo lokalizovano na padinama brda Vrmca. Međutim, u 16. veku dolazi do njegovog teritorijalnog pomerenja sa padine pored obale. Prili-

kom promene položaja razumljivo je došlo i do izvesnog funkcionalnog diferenciranja.

S razvijanjem pomorstva i trgovine tokom 17. i 18. veka Prčanj je doživio uspon i prosperitet. Zatim krajem 19. veka, posle definitivne propasti brodatenja na jedra, naselje je naglo opalo. Tek iza drugog svetskog rata razvitak turizma ovom naselju donosi nove perspektive.

J. F. Trifunovski

MIKOLJI V.: Povijest željeza i željezničkog obrta u Bosni; Zenica 1969. Izdao posthumno; Metalurški institut »Hasan Brkić« u Zenici. 160 strana sa 43 slika.

Autor V. Mikolji (1888—1952) je rođen u Tuzli, po zanimanju je bio pravnik, jedan dio života je proveo kao advokat u Visokom. Autor s velikom ljubavlju proučava prošlost Bosne napose s aspekta razvoja crne metalurgije.

Bosnu u svim razdobljima karakterizira bogatstvo u metalima napose željezom, dok su ostali krajevi Balkana bili siromašniji željezom. Bosna se mogla dugo odupirati stranim osvajačima, jer je imala svoje vlastite izvore naoružanja — rudnike željeza.

Rimljani 250 godine vode rat s Ilirima. Konačno ih pokore 9. god. n.e. Najduže se odupiralo ilirsko pleme Desitiati u području Srednje Bosne (str. 12—13). Tada Bosna dolazi u 300-godišnji period mira. Rim iskorišćuje njezine rudnike metala napose željeza, koje šalje na daljnju preradbu u rimske radionice oružja — u Salonu, Sisciju, Sirmijum i u Sj. Italiju. Diodorom carstva 395. Rim je zadržao Dalmaciju — područje sve do Drine za sebe, da može i dalje iskorištavati metale Bosne (str. 24).

Provalom barbara, odnosno seobom naroda, rudarstvo Bosne dolazi u časovitu krizu, ali se ono uvijek obnavlja, jer je to bilo u interesu svakoj političkoj vlasti radi naoružanja svojih armija. Tako na pr. istočnogotski Kralj Teodorih 511. godine izdaje naredbu da se

obnove rudnici željeza u Bosni (str. 26—27). Bosna radi svoga rudnog bogatstva napose radi željeza postaje kroz niz godina u srednjem vijeku zemljom ukrštavanja raznih političkih interesa. Aspiracije na Bosnu pokazuju Bizant, Franci, Venecija dapače i Bugari, koji su dva puta prodrli u Bosnu u 10. st. (str. 31).

Bosna je imala dva glavna rudarska područja bogata željezom: Srednju Bosnu (područje Vareš — Kreševo — Fojnica) i Krajinu (Posanje — to je područje uz rijeku Sanu), koje je često puta baš radi željeza mijenjalo političkog gospodara, odnosno radi toga je bilo bojište.

Nukleus bosanske sredovjekovne države je bio u današnjoj srednjoj Bosni. Odavle se Bosna širi na račun susjednih hrvatskih i srpskih zemalja. Bosanski vladari potiskuju iz Posanja hrvatske banove Šubiće (str. 32), koji baziraju svoju snagu također na rudnicima željeza u tom području.

Rudarski krajevi su imali posebnu autonomiju. Oni su bili direktno pod vlasti bosanskog vladara — banova kasnije kraljeva. Uz rudnike nastaju trgovi (trgovišta) i gradovi — utvrde kao njihova zaštita (str. 33). Dubrovčani su imali u Bosni sve važnije ekonomske pozicije. Oni eksploatiraju rudnike srebra (str. 49—51), po čemu je Bosna dobila naziv »Bosna Srebrna«.

Autor dokazuje da Sasi, koji su u srednjem vijeku obnovili rudarstvo u Bosni i u drugim krajevima Balkana, etnički nisu bili isključivo Germani (kako se to obično misli i govori), već da su bili Slave, koji donose njemačku stručnu rudarsku terminologiju. »Sas« nije etnički pojam već staleški i znači »rudar«. Osnova mu je lat. saxum, tal. sasso = stijena (str. 35—37).

Autor Mikolji govori o pozitivnim stranama turskog perioda (str. 54). To je važno istaći, jer se u starijoj literaturi obično iznose samo njegove negativne strane.

Porta (turski car Sulejman) da pridigne rudarstvo, izdaje 1530. god. Kanun sas (Rudarski zakonik), kojim kodificira stare povlastice rudara (str. 56—59).

Bosanski pašaluk postaje glavni konzument bosanskih rudnika, jer je trebalo velike količine željezne robe najprije za ofenzivne (osvajачke) a onda za defanzivne (obrambene) ratove. Bosna izrađuje željeznu robu i za masovnu potrošnju — poljsko oruđe i kuhinjsko suđe, koje ide također u eksport — u ostale dijelove Balkana sve do Istanbula. To uvjetuje zlatno doba željezne proizvodnje Bosne, koja nije više argentea (srebrna) već ferrea (željezna) (str. 62). Rudarstvo i kovačka aktivnost je bila isključivo u rukama katoličkog stanovništva, pa je ono poradi toga bilo u povlaštenom položaju.

Nakon katastrofalnog poraza Turaka kod Beča (1683) Austrija čini oružane prodore u Bosnu, da njome zavlada. Ovim upadima austrijskih vojski u Bosnu napose nakon upada Eugena Savojskog u Sarajevo (1697) dolazi do velikih etničkih promjena u Bosni i na Balkanu. Katoličko stanovništvo Bosne se teško kompromitiralo pred Turcima, što je pristalo uz invazore. Da spasi glavu, ono bježi na sjever odnosno na zapad ili masovno prelazi na islam. Turci na napuštena zemljišta naseljuju pravoslavno stanovništvo iz unutrašnjosti Balkana. Odnos se prema katoličkom stanovništvu stubokom mijenja. Od velikog bečkog rata 1683 — 1699) Turci odnosno muslimansko stanovništvo se počinje netolerantno odnositi prema katoličkom stanovništvu. No unatoč toga ono se održalo u manjim grupama u Posanju i u Srednjoj Bosni (Vareš, Fojnica, Kreševo) poradi orijentacije na rudarstvo i preradbu željeza.

Autor opisuje prodor Austrijanaca u Srbiju i Makedoniju sve do Skopja i Prizrena, gdje je stanovništvo također pristalo uz njih. Kako su Austrijanci bili preslabi, da se ovdje održe, morali su se povući. Tada se Turci teško osvećuju ustanicima (str. 76—77). To je značilo propast rudarstva u tamošnjim krajevima. A to je bila voda na mlin bosanskog rudarstva. Ono se obnavlja ali s izmjenom radne strukture. Turci pojačavaju nadzor nad kršćanskim stanovništvom napose nad katoličkim. Samo muslimani smiju izrađivati oružje.

Katolicj se smiju baviti samo s osnovnim metalurškim aktivnostima — rudarenjem i talenjem ruda, nadalje mogu izrađivati polufabrikate (napr. samo dijelove oružja) i robu široke potrošnje (str. 86—87).

U ovoj željeznarskoj proizvodnji je bilo i specijalizacije, da su pojedina naselja izrađivala određenu vrstu robe napr. Fojnica je bila na glasu u izradbi dugih pušaka; handžari su se izrađivali u Foči, Tešnju i Gornjem Vakufu; Očevića izrađuje velike tave za parenje soli; Novi Seher tave itd. Kreševo je bilo na daleko poznato radi kovanja konjskih ploča i klinaca sviju vrsta od malih nanulaša do velikih klinaca za mostove od pola metra. Toponimi Gvoždani, Ostružnica, Pločari, Stitovo, Kovači i sl. u Srednjoj Bosni ukazuju na proizvodnju tih naselja (str. 45). Kako je rudarstvo donosilo dobru zaradu, a k tome jer su i pomoćna zanimanja — čumuraši (palili su drveni ugljen), kirijaši (kiridžije ili prenosnici str. 114) bili u povlaštenom položaju, u Bosnu doseljuju iz drugih krajeva — napose iz Hercegovine i Dalmacije. Mnogo je Dalmatinaca bilo u Kreševu (str. 100).

Autor govori o razlikama u tadanjoj metalurgiji između Srednje Bosne i Krajine (Posanja), nalme da je Srednja Bosna bila na višem stupnju. Ova razlika je posljedica prirodnih elemenata i društvenih faktora (str. 90...). U Srednjoj Bosni zbog reljefa tekućice imaju veći hidroenergetski potencijal nego u Posanju. Nadalje u Posanju je rudarski rad ponajviše sezonski radi niskog vodostaja u ljetu i u zimi, zato se tamošnji rudari djelomice bave i zemljoradnjom. U Srednjoj Bosni je šuma bila vlasništvo države, pa su rudari i čumurdžije mogli slobodno iskorištavati šumu, dok u Posanju je šuma većim dijelom bila privatna, u rukama spahija i krajiških kapetana, koji su naplaćivali korištenje šuma. Nadalje pogoni u Srednjoj Bosni su poradi svoje prostorne izoliranosti bili pošteđeni od ratova i pobuna. Tako se objašnjava da područje Vareš, Kreševo i Fojnica nije bilo zahvaćeno iseljenjem katoličkog stanovništva za prodora Austrijanaca u Sarajevo 1697. Naprotiv Krajina (Posanje) je bila izložena udarima

neprijatelja, a onda postaje žarište otpora protiv Porte, bila je »država u državi«. Najteže je stradala 1851, kada je Omer-paša Latas krvavo ugušio pobunu. Nakon toga se mnogi pogoni više ne obnove (str. 92 i 115).

Potkraj turskog perioda nadolazi kriza u rudarstvu Bosne, jer se počeo osjećati dolazak nove industrijske robe sa zapada, koja je bila jeftinija. Međutim ovo nije moglo ozbiljnije ugroziti autohtono željeznarstvo Bosne, jer je Turska provodila politiku privredne autarkije (str. 81). Kriza više dolazi radi promjene socijalno-ekonomskih odnosa, što je imalo za posljedicu osiromašenje majdandžija i kovača, jer su došli u sve veću ekonomsku ovisnost trgovaca (demirdžija). Prije su majdandžije i kovači mogli direktno da trguju, sada su mogli samo preko demirdžija ili njihovih posrednika, koji im diktiraju cijene. Oni im za iskov unaprijed daju živežne namirnice, odjeću i sl., a kod toga je bilo i prevara. To dovodi do osiromašenja majdandžija i kovača (str. 110).

Austrijska okupacija BiH (1878) je značila katastrofu za staru metalurgiju Bosne. Austrija unosi u Bosnu revolucionarne promjene ne samo na upravnom već i na ekonomskom polju — kapitalistički način privrede (str. 130). Presudno značenje je imalo otvaranje prve visoke peći u Varešu 1891. godine. To je značilo propast za staro rudarstvo, jer je industrijsko željezo bilo jeftinije. Posljedica toga je bila, da se počela gasiti jedna rudnica (duhaonica, toplonica) za drugom, dok se napokon na prelazu u ovo stoljeće ne ugasiše sve, da 1915. u Bosni nije više bilo ni jedne (str. 135). Kovačija još i dalje radi, iako u smanjenom opsegu. Kovači preživaju većinom staro željezo, koje dobivaju uglavnom preko preprodavača.

Knjiga unatoč vrijednih podataka ima dosta nedostataka. Autor često puta donosi neke konstatacije, ali ne navodi dokumentaciju (literaturu). Istu primjedbu je dao i redakcijski odbor u Predgovoru (str. 2). Nisu izostale ni netočnosti kao na pr. na str. 8. Autor na više mjesta navodi, da je Kreševo

proizvodilo konjske potkove i klince (str. 94, 112, 125, 127 i dr). Međutim, za turskog perioda nisu se kovale masovno konjske potkove već konjske ploče (koje su bile kružnog pločastog oblika). Iako jedne i druge imaju istu svrhu, no bila je razlika: konjske ploče su bile za karavanske puteve, dok potkove su za već izgrađene ceste ili barem za bolje puteve.

Nadalje je nedostatak knjige, da svoja razmatranja završava s nestankom stare autohtone željeznarske proizvodnje u Bosni. Vjerojatno time autor i završava svoja razmatranja. Posljednja rečenica u njegovom je tekstu: »Godine 1941. došlo je do Drugog svjetskog rata i do okupacije naše zemlje« (str. 140). Sa stanovišta naslova djelo u ovakvom obliku je torzo. Obzirom na naslov knjige trebalo bi kao dodatak dodati željeznarstvo Bosne sve do danas, naime razvoj bosanske teške crne metalurgije u staroj i novoj (socijalističkoj) Jugoslaviji. Ovaj propust je to veći, što je knjigu izdao Metalurški institut u Zenici, u centru gdje se razvio najveći metalurški gigant kod nas. Ako to nije učinio Micolji, tada je to trebao učiniti redakcijski odbor te konkretno na kraju dodati jedan kratki prikaz o razvoju Zenice kao centra teške metalurgije. Uz Zenicu se mogao spomenuti i Ilijaš i Vareš sa svojom modernom metalurgijom, to tim više jer se tamo topila nakon Oslobođenja stara troska iz Srednje Bosne kao ostatak stare autohtone primitivne metalurgije, jer je u toj troski ostalo još mnogo željeza. Time bi problematika u smislu naslova imala svoju logičnu cjelinu. A to ne bi išlo nimalo na uštrb autentičnosti teksta autora (V. Micoljija).

Autor iznosi mnogo podataka iz ekonomike i tehnologije stare bosanske metalurgije. Ima materijala za toponomastiku i etimologiju prezimena napr. stanovništvo pali šume, da dođe do novih oranica; u vezi toga imamo u Srednjoj Bosni naselja Palež, Paljke, Pogari i sl. (str. 81) što je izvedeno od pogoreno, spaljeno, paljevina i sl.

Kod Zagreba, u Turopolju, ima prezime Majdak. Oni su porijeklom iz Posanja. Majdandžije da izbjeg-

nu ekonomskom tlačenju ili poradi nesigurnosti u nemirnoj Krajini bježe preko granice — u Hrvatsku (str. 78 i 126). Prezime »Madžar« (Mađar) nema nikakove veze s Mađžarima (Ugrima), već dolazi od »majda«, od jedne vrste željeza u prerađbi (str. 91 i 112).

Na kraju knjige dolazi »Tumač stručnih i orijentalnih riječi... rabljenje od 15. do 17. st.« (str. 141—153), što mnogo olakšava čitanje.

Knjiga će dobro poslužiti svima koji će se baviti problematikom rudarstva stare Bosne u cjelini odnosno za pojedina naselja napose u Krajini napr. Brončani Majdan, Kamengrad, Mrkonjić grad (Vacer Vakuf), Prijedor, Sanski Most, Sasina, Stara Sasina, Stari Majdan itd, zatim u Srednjoj Bosni — Busovača, Fojnica, Kraljeva Sutjeska, Kreševo, Vareš itd.

Autor se u svojim razmatranjima ne ograničuje samo na Bosnu već iznosi historijska zbivanja i razne podatke o staroj metalurgiji i iz drugih krajeva Jugoslavije.

V. Dumbović

UROSEVIĆ D.: Historijat Južnih Slavena u Mađarskoj, Budimpešta, 1970, str. 95.

Prema podacima koje iznosi autor, u Mađarskoj daleko su najbrojniji Hrvati — 85 294, dok Srba ima 6 400 i Slovenaca 4 487. Između dva svjetska rata bilo je u Mađarskoj 180 000 Hrvata, a prema popisu izvršenom 1961. godine broj Hrvata iznosio je 100 000. Ove godine izvršen je popis stanovništva, ali posljedici još nisu poznati. U ovom prikazu osvrnut ćemo se samo na broj i smještaj Hrvata u današnjoj Mađarskoj.

Hrvati žive najvećim dijelom u Bajskom trokutu, koji je 1920. godine Trianonskim ugovorom pripao Mađarskoj. U najkompaktnijem broju Hrvati žive u kotarima Baja

i Kaloča, gdje ih ima oko 30 000. Najveći broj Hrvata je u Baji — 5 500, zatim u Bačalmašu 4 700, Gornjem sv. Ivanu 1 180, Gari 1 850, Kačmaru 1 950, Cavoľju 900 itd. U okolici Kaloče, koja je poznata po biskupiji, žive Hrvati u Baćinu oko 3 100, Dušnoku 3 750 i u Čikeriji oko 1 500. Navedena su mjesta značajna, jer su dala istaknute predstavnike preporodne misli bunjevačkih Hrvata, na primjer Ivan Antunović, Ante Evetović i dr.

U Baranji živi 22 000 Hrvata — u Mohaču oko 5 600 i u Pečuhu oko 2 500. Ovdje su se Hrvati naselili u 17. stoljeću pod vodstvom Franjevaca iz okolice Srebrenice u Bosni. Dijele se na Prekoplanince, koji žive uz planinu Meček prema Pečuhu i Mohaču i na Podunavce, koji žive uz Dunav, od Batine sve do Mohača. Od većih naselja treba spomenuti Katolj sa 680, Udvar sa 790, Pogon sa 720 i Salanta sa 710 Hrvata. U šikloškom kotaru su naselja Hrvata u Starinu 400 i u Gornjim Martinolima 1 920.

U županiji Đer — Sopronj, u kutu između austrijske i čehoslovačke granice živi i dio Gradišćanskih Hrvata. Ima ih oko 6 300, a naseljuju Bizonju 1 450 i Hrv. Kemlju kao i još neka druga sela. U šopronjskom kotaru Hrvati žive u Umoku 450, Vedešinu i Koljnofu 1 690. Na otoku Čepelu na Dunavu kod Pešte, Hrvati naseljuju Tukulju 2 980 i Erd sa oko 760 Hrvata.

U Sombateľu ima Hrvata oko 10 000. Najvažnija su mjesta Petrovo selo sa 1 400 i Hrv. Židan sa 1 000, oko kojih se nalaze manja naselja s hrvatskim stanovništvom. U kotaru Barč živi oko 3 000 Hrvata. Najveće je mjesto Lakoča s oko 1 170 Hrvata. U kotaru Velika Kanjiža ima oko 1 000 Hrvata, a najveće je mjesto Murakerestur s više od 2 000 Hrvata.

U kotaru Letenje ima dva veća hrvatska mjesta: Totszenmarton sa 1 220 i Totszer-Dahely s 1 640 Hrvata. Na kraju treba napomenuti da su najsjeverniji smješteni Hrvati u mjestu Erči, gdje ih živi oko 680.

B. Pleše

STRANE ZEMLJE

BREU J.: Die Kroatensiedlung im Burgenland. Verlag Franz Deuticke, Wien 1970. 246., 17 kart. crteža, 32. slike, bibliografija.

Višestruko zamršeno istraživanje i prilično tegobno proučavanje etnogeografskog problema hrvatskih naselja u Gradišću i susjednim zemljama obavio je austrijski znanstvenik Josef Breu veoma savjesno i bez sumnje vrlo uspješno. Rezultat je njegova rada ne samo zapaženo izvorno znanstveno djelo već i široj, nestručnoj javnosti dovoljno jasan, iscrpan i visokovrijedan priručnik, koji pored razumljivog interesa u Austriji posebnu pažnju pobuđuje i u našoj domovini.

Zanimljiv je historijat ovoga djela. Počeci mu sežu u godinu 1935. Tada je (na inicijativu prof. Huga Hassingera) za potrebe »gradišćanskog atlasa« Breu počeo prikupljati građu relevantnu za kulturno-geografsku i socijalno-geografsku obradu početaka i suvremenog stanja dijaspore Hrvata u Gradišću, Donjoj Austriji, zapadnoj Mađarskoj, Slovačkoj i Moravskoj. Dvije godine kasnije, 1937, dio prikupljenog arhivskog materijala Breu koristi za izradu posebne geografsko-historijske rasprave o »hrvatskim naseljima u jugoistočnom njemačkom pograničnom prostoru« i taj rad aprobirao je kao doktorsku disertaciju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beču.

U proljeću 1945, kad je u mnogim zemljama Evrope pa tako i u Austriji prevladala završna ratna zbunjenost, anarhija i kaos, dragocjeni arhivski gradišćanski dokumentacioni materijal što ga je Breu godinama prikupljao i čuvao, na-prosto je nestao. Opljačkali su ga žitelji Weidlinga, današnjeg naselja i upravnog dijela Klosterneuburga, gdje je Breu pohranio taj znanstveno interesantan materijal. O tome u predgovoru ovome svome djelu Breu piše doslovno: »Im Frühjahr 1945 gingen meine Archivexcerpte, Literaturauszüge, Übersetzungen, Feldbücher, Landkarten und Fachschriften im Weidling, im

heutiger Stadtgebiet von Klosterneuburg, bei Plünderung durch Ortswohner verloren...« (str. V i VI predgovora; istaknuto potcrtao V. B.). Međutim, Breu nije sustao. Smogao je volje i snage da nakon tri decenija ponovno pristupi svojoj predratnoj tezi, da nastavi sa znanstvenim radom te sada na znatno proširenoj osnovi razradi svoju staru temu i god. 1970. objavi sadašnje veoma informativno, instruktivno i za hrvatsku javnost posebno zanimljivo djelo o naseljima gradišćanskih Hrvata.

Djelo je razrađeno u pet poglavlja. Nakon uvodnog prikaza hrvatskih naselja u zapadnom peripanonskom prostoru te iscrpnih podataka o zadaći i svrsi svog rada te o primijenjenim metodama, korištenoj literaturi i historijskim izvorima pri stručnoj obradi ovog djela, autor u drugom poglavlju sažeto objašnjava društvenu uvjetovanost seobnih kretanja hrvatskoga življa u 15. i 16. stoljeću. Povijesnu potku tim izbjegličkim kretanjima i seobama čine ratnički pohodi Turaka i njihov osvajački prodor u srednje Podunavlje. Težište je djela u trećem poglavlju. U njemu su studijski i svestrano obrađena naselja. Autor opsežno (str. 23—143), veoma iscrpno i znalački govori o poprištu i oblicima naseobnih cjelina, o prilagođavanju izbjegličkih kolonista na nove živote u uvjete u njihovom novom životnom prostoru. U četvrtom poglavlju (str. 144—170) podrobno je prikazan razvoj hrvatskog zemljišnog prostora (i posjeda) do godine 1937, dakle do posljednje godine prije nasilnog nacifašističkog priključenja (Anschluss) austrijskog državnog teritorija hitlerovskom Trećem reichu. Taj razvoj hrvatskog zemljišta autor obrađuje prema unutarnjoj strukturi i vanjskim uvjetima općeg prostornog razvoja. Peto poglavlje sadrži završna razmatranja i zaključak.

Solidno obrađen statistički dodatak, višejezičan popis geografskih imena, opsežan bibliografski pregled, odlično izrađeni višebojni kartografski prilozi i bogata foto-

dokumentacija obogaćuju to djelo, koje može zainteresirati svakog našeg kulturnog i znanstvenog radnika, napose pako može koristiti geografskom stručnjaku.

V. Blašković

PECSI, M.: The Development of the Hungarian Section of the Danube Valley. Geoforum No. 6, p. 21—32, Braunschweig 1971.

Šesti broj Geoforuma posvećen je Evropskoj geografskoj konferenciji, koja je održana u Budimpešti i Mađarskoj kolovoza 1971. g. Od osam rasprava o temeljnim pitanjima pridunavskog prostora i stogodišnjici Mađarskog geografskog društva, posebno je zanimljiva koncižna rasprava M. Pecsia.

Autor se ponovno vraća na temu koju je obrađivao i 1959. g., ali ovog puta dopunjava i revidira neka ranija stanovišta, te objavljuje na svjetskom jeziku i u renomiranom časopisu, što će sigurno imati i odgovarajući odjek.

Radi se o veoma gažetom i dokumentiranom izlaganju, ilustriranom uvjerljivim grafičkim predodžbama. Svrha je ovoga prikaza da zainteresirane potakne radi neposrednog korišćenja ove odlične rasprave. Radi se o objektivno važnom problemu koji nas posebno zanima, jer i nama pripada značajan dio pridunavskog prostora i to neposredno povezanog s Mađarskom.

Rad je značajan i s metodske strane, jer je korišćena bogata mađarska dokumnetacija, dobivena brojnim bušenjima u pridunavskoj ravnici. Ta trodimenzionalna geomorfologija otklanja slabu stranu dosadašnjih morfogenetskih rekonstrukcija, baziranih na misaonom sagledavanju erodiranih oblika. Naprotiv, u naplavinama su očuvani podaci o količini i načinu erodiranja. Korelacija naplavljenog i erodiranog omogućuje pouzdanije i bogatije zaključke.

U bratislavskoj zavali, odnosno »Maloj ravnici«, nataložena je goleme pleistocenska dunavska plavina, koja je supsidencijom utonula par stotina metara. Naprotiv, u višegradskoj sutjesci, koja probija mađarsko sredogorje, autor konstatira sedam terasa relativne visine između 6 i 280 m. Sve terase su pleistocenske starosti. Sadašnji smjer dunavskog otjecanja kroz višegradsku sutjesku nastao je, dakle, krajem pliocena i početkom pleistocena (rodanska orogeneza). Prije toga Dunav je vjerojatno otjecao smjerom Raaba prema dubokoj potolini »Dravskog jezera«, u kojoj je na jugoslavenskom teritoriju konstatirana debljina neogenskih naslaga od 6 500 m.

Dunav je tokom pleistocena nataložio u »Veliku ravnici« goleme količine nanosa. U prvoj fazi je od višegradске sutjeske otjecao prema jugoistoku, što su potvrdili rezultati bušenja između Dumava i Tise, i osobito oko Segedina (fluvijalni nanosi do 1 000 m dubine). Tek spuštanjem potoline oko grada Kalocsa Dunav skreće (krajem pleistocena) prema jugu, tj. dobiva današnji smjer.

Taloženje golemih količina dunavskih naplavina bilo je praćeno supsidencijama u »Velikoj ravnici«. Nivoi profila koji odgovaraju terasama u višegradskoj sutjesci, spuštani su duboko u podzemlje na mjestu mladih supsidencija; taj odnos je u radu dobro ilustriran.

Mlada pleistocenska prošlost karakterizirana je supsidencijama u naplavnim ravninama i istovremenim »istiskivanjem« gorskih blokova, u kojima su očuvane terase. Mađarsko sredogorje je u dijelu kuda protječe Dunav izdignuto 200 do 280 m tokom pleistocena. Autor konstatira da i u postpleistocenu denivelacija između Sredogorja i »Velike ravnice« iznosi 10 do 20 m.

Pecsi navodi da među mađarskim istraživačima ima i drugih mišljenja o probojnici Dunava kroz Sredogorje. Međutim, očito je da ona ne vode dovoljno računa o korelacijskom odnosu erozijskih oblika i naplavina, a to se nameće novim bušotinskim saznanjima.

Zaključci M. Pecsia su uvjerljivi i potiskuju ranija šematska gledanja, koja nisu vodila računa o mladim morfogenetskim, posebno pleistocenskim, procesima. Rezultati bušotina pokazuju da se blokovi temeljne panonske plasine u različitoj mjeri spuštaju i izdižu (u obliku šahovske ploče). Ta gibanja podloge odražavaju se u mladoj reljefnoj evoluciji.

Rad M. Pecsia dobro ilustrira kako je kompleksno osvjetljavanje najmlađe faze morfološke evolucije sadržajem bogato i pouzdanije, a to nameće realističniji i oprezniji pristup daljoj prošlosti, iz koje je očuvano manje podataka. Treba imati u vidu da rekonstruiramo evoluciju lica »žive« Zemlje, odnosno labilnih blokova kore. Bilo bi veoma korisno, zbog sadržaja i metodskog pristupa, da se ovaj rad u cjelosti prevede i objavi.

J. Roglić

KUHAR K.: »Mapova sbirka B. P. Molla v Universitetni knjižovnič v Brne« (Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1959, str. 7—559)

Kartografski odjeli sveučilišnih i akademjskih knjižnica i arhiva središnje Evrope raspolažu velikim i izuzetno važnim fondovima koji predstavljaju nezaobilazne izvore i za historijsko-geografske i ostale geografske radove različitih sadržaja i orijentacija i to ne samo za srednju Evropu, nego također i jugoslavenske i u opće podunavske zemlje. Obilnija izdavačka djelatnost u prošlosti ali i sigurnost koju je u povijesti pružala slavenska barijera naročito prema Turskoj — sigurnost u kojoj je prikupljanje bilo oduvijek važnije od razaranja i gubitaka — uvjetovali su spomenuto bogatstvo. Međutim, u našim prilikama ono je još nedovoljno korišteno i poznato — relativno poznatiji našim geografskim krugovima jedino su bečki arhivi: zato može biti korisno upozoriti i na druge izvore — štajerski arhiv u Grazu (sa naročito važnom Klobučari

ćevom baštinom), knjižicu krakovskog sveučilišta, arhive u Bratislavi, državnu kartografsku zbirku pri CSAV u Pragu i naročito tzv. Mollovu kartografsku zbirku u sveučilišnoj knjižnici u Brnu.

Izvanredno katalogizirana i opisana na ukupno oko 550 str. teksta zbirka B. P. Molla, značajne ličnosti češkog diplomatskog života iz XVII st. (1697—1780.), zaslužuje naročitu pažnju. Njezin se kartografski fond odnosi na teritorije današnje Njemačke, Beneluksa, Švicarske, Italije, Austrije, Mađarske, Čehoslovačke i Rumunjske kao i na dijelove Francuske, Poljske, Jugoslavije, Bugarske i evropske Turske, a obuhvaća karte vrlo različitih sadržaja — opće, vojne, administrativne itd., zatim mnogobrojne planove, panoramske skice i dr. Među poznatim imenima starije evropske kartografije nalazimo Mercatora, Sansona, Delislea, Homana, a moguće je naići i na Valvasora.

Sama je zbirka inače podijeljena u dva dijela — 1) »Atlas austriacus Tomus I — XLV«, u čemu za Hrvatsku posebno značenje imaju dijelovi označeni kao »Hungaria I—IV«, i 2) Atlas germanicus Tomus I—XXIV«.

R. Pavić

SCHRETTENBRUNNER H.: Bevölkerung- und sozialgeographische Untersuchung einer Fremdarbeitergemeinde Kalabriens »WGI« — Berichte zur Regionalforschung, H. 5, München 1970.

Među brojnim radovima koji se u novije vrijeme s različitih aspekata bave problematikom unutar-evropske migracije radne snage posebnu pažnju privlači rad čiji je autor geograf. »Berichte zur Regionalforschung«, koje izdaje Wirtschaftsgesellschaftsches Institut u Münchenu pod vodstvom prof. K. Rupperta, objavljuje u 5. broju (1970.) istraživanje Helmuta Schrettenbrunnera o vanjskim migracijama iz južnotalijanskog centra Roggiano Gravina.

Autor je istraživao slijedeća glavna pitanja: kako djeluje »mehaniizam« migriranja; koje se promjene vrše u prirodnom kretanju stanovništva; koje razlike postoje među vanjskim migrantima prema stanovništvu koje ne migrira; koje prostorne strukture postoje u istraživanom području, te da li su se pojavile nove kao posljedica vanjskih migracija.

Ovdje treba posebno istaći metodološki pristup. Naime, za Schrettenbrunnera je osnovno ishodište poznati princip socijalnih grupa (koji je posebno došao do izražaja u Münchenskoj socijalnogeografskoj školi unutar koje djeluje i sam autor) kao glavnih pokretača i nosilaca promjena u prostoru. Nakon detaljne analize statističkog i drugog materijala, što je autoru poslužilo kao sredstvo pomoću kojeg je konstatirao socijalnu grupu vanjskih migranata, te tok i razvoj vanjskih migracija, »pravi socijalnogeografski zadatak sastojao se u utvrđivanju prostorne relevantnosti analiziranih procesa«. Javlja se dva osnovna principa socijalnogeografskog istraživanja: 1. »socijalnogeografski dokaz« jedne socijalne grupe (u ovom slučaju vanjskih migranata) postiže se ako se karakteristike tipične za određenu socijalnu grupu mogu lokalizirati kao određene prostorne strukture:

2. područje istraživanja (u ovom slučaju naselje Roggiano Gravina) shvaćeno je kao »polje na kojem se odvijaju procesi«.

Autor je postavio jednu pojednostavljenu shemu razvoja socijalnih, gospodarskih i prostornih procesa, čiji je nosilac socijalna grupa vanjskih migranata:

1. Vanjski migranti su uglavnom prije početka migriranja bili poljoprivredni radnici.

2. Radom u inozemstvu uglavnom mijenjaju zanimanje radeći kao polukvalificirani radnici u sekundarnom sektoru.

3. Takav rad donosi im znatno više sredstava nego što može odgovarajući dio radnog stanovništva zaraditi u domovini.

4. Budući da postoji jaka povezanost sa zavičajem (preko porodice, posjeda) tu se i investiraju uštede.

5. Postojeće predodžbe o vrijednostima u dotičnoj društvenoj zajednici odražavaju se u investicijama u nekretnine (gradnja kuće, pregrađivanje, kupnja zemljišnog posjeda).

6. Naselje se širi isključivo na svojim perifernim dijelovima, budući da su tu osigurani opskrba (struja, voda), tradicionalni način života (društveni kontakti) i mogućnost kupnje gradilišta (s obzirom na velikoposjedničke odnose).

7. Novi dijelovi naselja predstavljaju na taj način rezultat određene društvene selekcije i postaju izraziti uzrok (četvrt novogradnji) s vlastitom socijalnom strukturom, kao odraz materijalnih mogućnosti onih (uglavnom su to muškarci) koji rade kao polukvalificirana radna snaga u inozemstvu. Serijom kartografskih prikaza Schrettenbrunner je prikazao neke od spomenutih stadija procesa.

Izvršeno je detaljno kartiranje naselja i potvrđena pretpostavka o diferenciranju stanovništva s obzirom na pojedina obilježja i način reagiranja. Socijalnogeografskom sintezom izvršeno je grupiranje četvrti različite socijalno-gospodarske dinamike na osnovi triju kriterija:

a) gospodarskog (nova izgradnja i renoviranja); b) demografskog (kretanje između zemlje rada i dotičnog naselja) i c) socijalnog (promjene zanimanja), te je tako izdvojeno pet glavnih tipova. Novozgrađeni dijelovi naselja s radnom snagom pretežno zaposlenom u sekundarnom sektoru pokazuju najveću socijalno-gospodarsku dinamiku.

Rad ima ukupno 190 stranica s opsežnim popisom literature i bogatim grafičkim, posebno kartografskim prikazima. Rezultat je opsežnog i detaljnog rada. Očito da je socijalnogeografski način istraživanja našao svoje opravdanje u proučavanju problematike vanjskih migracija relativno malih prostora (u ovom slučaju to je jedno naselje). Nesumnjivo da je ovim radom obogaćena literatura s područja migracija i da će rezultat do kojih je autor došao sigurno biti od koristi u istraživanju naših područja

vajnske migracije s obzirom na neke sličnosti emigracijskih prostora.

V. Pavlaković-Koči

MEUSBURGER P.: Die Ausländer in Lichtenstein. Eine wirtschafts- und sozialgeographische Untersuchung. Universitätsverlag Wagner, Innsbruck — München 1970.

Od ukupnog stanovništva (1968. g. 21237) ove minijaturne evropske države 33,4% (7087) su stranci. U radnom stanovništvu, uključujući i pograničnu dnevnu i tjednu migraciju, stranci čine čak preko 50%. S obzirom na takav relativni udio stranaca, naročito u aktivnom stanovništvu, Lihtenštajn ima svakako poseban položaj među evroskim zemljama. No, specifičnost nije samo mali apsolutni broj stranaca u usporedbi s ostalim evropskim zemljama imigracije, već i nacionalna struktura, a s obzirom na geografski položaj, povijesni razvoj, veličinu državnog teritorija i povezanost sa susjednim zemljama (monetarna i carinska unija sa Švicarskom) nameće se pitanje relativnosti pojma stranac za neke nacionalne grupe. 1968. g. bilo je u ukupnom broju stranaca 34,3% Švicaraca, 26,3% Austrijanaca, 16,7% Nijemaca, 15,5% Talijana, 1,7% Španjolaca, 1,0% Grka, te svih ostalih zajedno 4,5%. U novije vrijeme je u sklopu općih trendova unutarevropskih migracija radne snage došlo do porasta udjela stranaca iz južноеvropskih zemalja (dok je u drugim zapadноеvropskim zemljama glavnina radne snage upravo iz tog područja, u Lihtenštajnu još uvijek čini manje od četvrtine svih stranaca), pa je problem stranaca dobio neke nove dimenzije.

»Ne stranci kao takvi, već njihov učinak na strukturu Lihtenštajna« polazna je točka za Meusburgera, koji u ovom radu analizira promjene u demografskoj, gospodarskoj i socijalnoj strukturi u iz-

ravnoj ili posrednoj vezi sa strancima. Promjene su danas, konstatira autor, najočitije u gospodarskoj strukturi. Za razliku od ostalih evropskih zemalja uvoznica radne snage za Lihtenštajn je karakteristično da je još uvijek pretežni dio strane radne snage kvalificirana i visokvalificirana radna snaga iz susjednih razvijenih zemalja o kojoj je, naročito na početku industrijalizacije ovisio razvoj sekundarnog i tercijarnog sektora. Tek je u novije vrijeme došlo do znatnijeg zapošljavanja manje kvalificirane, odnosno nekvalificirane radne snage iz južноеvropskog područja, i to uglavnom u sekundarnim djelatnostima. U smislu poznate Fourastié-ove teze o promjeni relativnih udjela glavnih sektora djelatnosti u Lihtenštajnu zahvaljavajući stranju radnoj snazi ranije sazrijevaju uvjeti za prijelaz domaćeg stanovništva u tercijarni sektor. Ne toliko sam relativni udio stranih državljanika koliko činjenica, da s ovim novim trendovima u zapošljavanju jača dio stanovništva iz drugačijeg kulturnog kruga s manjom sposobnošću adaptacije i asimilacije, a ujedno zauzimajući niže položaje na društvenoj ljestvici, izaziva određene društvene i političke probleme. Zadnjih godina doneseno je nekoliko zakonskih akata o ograničenju useljavanja stranaca i članova njihovih porodica (s iznimkom za Švicarce, a djelomično i ostale s njemačkog govornog područja), što je često u sukobu s interesima gospodarskih krugova zemlje. Autor naglašava da jako nisu tako očite, ipak su značajne promjene u dobnju strukturi stanovništva. Struktura je općenito pomlađena imigracijom, no ono što zabrinjava je stalno povećanje udjela stanovništva bez političkih prava. Izlaz je u promjeni sadašnjih krutih i specifičnih normi za dobivanje državljanstva, zbog kojih se strancima smatraju i generacije koje su još u prvom valu došle u Lihtenštajn.

Rad ima 67 stranica sa 16 slika i 9 tabela. Gotovo sve strukture i kretanja prikazao je autor na bazi političko-teritorijalnih jedinica, naglasio različitosti i na kraju izvršio jedno tipiziranje općina s obzirom na stupanj i ka-

rakter promjena. Kao izvore koristio je pri tom isključivo statističke podatke.

V. Pavlaković-Koči

KREJČI J.: Vyvoj pruchodní funkce Moravské brány; Folia Facultatis scientiarum naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis, Geographia 5, tomus XII, opus 3, Brno 1971. Str. 70, prilog: 3 kartografska crteža.

Eminentan češki geografski znanstvenik univ. prof. dr Jan Krejčí svojim najnovijim traktatom o razvoju prijelazne (saobraćajne) funkcije Moravskih vrata dao je svjetskoj znanstvenoj riznici posebno zapažen i misaono osobito vrijedan izvoran doprinos, koji će bitno utjecati na korekciju jedne preko pola stoljeća stare teze dosad poštovane bez primjedaba i pogovora. Još godine 1914. zacrtao je H. Hassinger temeljne stavove o znanstvenom tretmanu historijsko-geografskog problema Moravskih vrata. Njegova rasprava »Die Mährische Pforte und ihre benachbarten Landschaften« bez sumnje je fundamentalnog značaja. Međutim, usporedo s općim razvojem znanosti, usporedo s novim otkrićima u području prethistorije, arheologije i geologije (napose geologije kvartara), usporedo sa znanstvenim razvojem i novim spoznajama historije i geografije javile su se sumnje o nepovredljivosti stare teze. Uostalom, ništa novo, jer se i tu potvrdila prastara spoznaja, da ništa nije dano jednom za svagda, budući da se sve mijenja u prostoru i vremenu.

Na osnovi novih geomorfoloških i saobraćajno-geografskih spoznajnih elemenata Jan Krejčí stekao je uvjerenje, da Moravskim vratima ne treba smatrati samo razmjerno vrlo uzak prostor ulegnuća i tektonskog prodora Bečva—Odra, kako to zasad još uvijek smatra većina čehoslovačkih geografa i geologa, već pod tim imenom i pojmom treba razumijevati čitavu uva-

lu i širi prostor između te uvale i sredogorskih ogranaka Karpata. Ili, drugim riječima, Moravska vrata nisu samo tektonski prodori na potezu Bečva — Odra već i pohumlje Beskida (odnosno subbeskidno pobrđe) koje obrubljuje bečvansko — odransko nizozemlje. Prividno između stare i nove teze nema velike razlike; za poznavaoce moravsko-šleske prostorne stvarnosti nova znanstvena spoznaja Jana Krejčí ipak se bitno razlikuje od dosadašnjeg shvaćanja i objašnjenja problema Moravskih vrata. Ona je originalna po zamisli i pouzdano obrazložena uvjerljivom znanstvenom dokumentacijom.

U argumentiranju svoje teze Krejčí analitički doduše oprezno, ali logički veoma osmišljeno i akribijski besprijekorno zadire duboko u prošlost. Historijsko-dijalektičkom metodom od promatra, raščlanjuje, rasuđuje i utvrđuje činioce i posljedice kretanja i ostalih životnih manifestacija čovjeka u moravsko-šleskom prostoru Moravskih vrata od pradavnih vremena do novovjeka recentnosti: od prastarih arheoloških nalaza i staništa bezimenih hominida kamenog doba (npr. Predmosti, Prerov, Šipka, Čertova díra) do izgradnje gospodarski značajne cestovne saobraćajnice Wien — Brno — Olomouc — Hranice na Morave — Novy Jičín — Těšín — Krakow (dovršena 1787) i željezničke magistrale Wien — Prerov — Bohumin (dovršena 1847).

Odavna je znano, da su Moravska vrata oduvijek bila prijelazno područje i saobraćajni klanac između crnomorskog i baltičkog porječja. Bilo je to tako u pradavno brončano kao što i u kasnije rimsko i najnovije suvremeno doba. Na temelju geomorfoloških, hidrografskih i paleoklimatoloških činjenica, na temelju geografskog rasprostranjenja arheoloških nalaza, napose rimskog novca, nedvojbeno je utvrđeno, da je kroz Moravska vrata vodio rimski jantarski put od vojničkog uporišta na Dunavu Carnuntuma do obala Baltika u području Kurske zatoke. Vrlo je vjerojatno, da je i srednjovjekovna velika moravska država održavala vezu upravo kroz Moravska vrata s naseljenim svojim područjima

u današnjoj Sleskoj i Poljskoj. Na temelju poznatog geografskog rasprostranjenja arheoloških nalaza iz doba Velike Moravske bilo je do sada moguće pretpostaviti, a sada već i pouzdano utvrditi, da je tektonskim prolomom i prirodnim prolazom Bečva — Odra vodio trgovački put, koji se na sjevernom kraju prolaza i prirodnih vrata granao u dva kraka: prema sjeveru porječjem Odre do Baltika i prema istoku preko Krakova i Kijeva u Povolžje.

Te spoznaje ako u osnovi svojoj i nisu nove, u relevantnim pojedinostima ipak su sada uvelike proširene, nadopunjene i obogaćene ovom novom raspravom i vrijednim znanstvenim doprinosom Jana Krejčí. Ovim svojim radom autor je uspio raspršiti poneku od dosadašnjih nedoumica i diskutabilnih pretpostavaka oko pitanja geneze, funkcionalnosti prostorno-pojmovne determinacije i naseobene stvarnosti oširokog prostora i područja Moravskih vrata. Pritom je došla do punog izražaja i veoma se plastično odrazila ne samo znanstvena i metodološka kompleksnost geografske stručnosti već i suverenost kojom je uvaženi autor zahvatio i obradio jedno osobito složeno znanstveno pitanje.

V. Blašković

BLÁZEK M., DEMEK J. i MACKA M.: ČSSR, Land — Volk — Wirtschaft in Stichworten. Verlag Ferdinand Hirt, Wien 1971. 143 str., 47. kart. crteža, 25 tabela, bibliografija.

Smještena u srcu Evrope — kako to veoma uspješno simbolizira stara geografska karta majstora Bitingera iz 16. stoljeća, nekad uvezana u pergamentu velikog atlasa, a danas uokvirena i posebno istaknuta na barokiziranim zidovima bivšeg samostana, a sadašnjeg praškog muzeja književnosti, knjige i tiska na Hradčanicima — današnja Čehoslovačka Socijalistička Republika stalno svraća na sebe pozor-

nost i naprosto plijen radoznalost ne samo istinskih prijatelja stare češke i slovačke zemlje već i odanih poklonika zlatnoga Praga, nekad znamenitog Sjevernog Rima, srednjovjekovnog srca i mozga Evrope i, kako napisao klasik Goethe, najvrednijeg dragulja u dragocjenoj zlatnoj kruni. Usprkos mirnim tokovima života pojačanij interes svjetske javnosti za tu članicu SEV-a i varšavskog pakta, osobito nakon događaja 1968. ipak nije ne-shvatljiv. Utoliko s većom pažnjom i razumljivim oprezom primamo svako znanstveno ili opće informativno djelo koje govori o toj dragoj zemlji. Primili smo tako i ukusno opremljenu knjižicu trojice meritornih znalaca o čehoslovačkoj zemlji.

Nije to ni originalna znanstvena rasprava, ni pretenciozno pisana studija, ni monografski koncipirano stručno djelo. Izrazila je to vrlo vješto sastavljena, odlično pisana i majstorski pošteno obradena kompilacija ekonomsko-geografskog značaja i značenja, koja može poslužiti kao poučan primjer kako valja pisati dobar, upravo izvrstan informativno-instruktivni priručnik a da se pritom nikoliko ne upada u opasnost nesolidnog popularno-naučnog vulgariziranja jeftinog sadržajnog svaštarenja i nedopustivog prepričavanja i prepisivanja tuđih znanstvenih dostignuća.

Na nepunih 120 stranica maloga oktav formata (plus 15 stranica bibliografskog pregleda, kazala topnima i popisa crteža, grafikona i tabela) autorima ovoga djelca, uglednim češkim znanstvenicima uspješno je sažeti u dopadljivom i čitkom telegrafskom stilu pravo obilje relevantnih podataka i pružiti čitaocu punu pregršt korisnih informacija o suvremenoj Čehoslovačkoj. Dr Jaromir Demek obradio je prirodne elemente i faktore, dr Miroslav Macka geografski položaj, stanovništvo, naselja i političko-administrativnu strukturu, dr Miroslav Blažek prirodnu i društvenu uvjetovanost i proizvodnu dinamiku gospodarske stvarnosti, a sva trojica primjerno kratak i jezgrovit regionalni pregled ove posebno interesantne, kulturno i privredno vi-

sokorazvijene industrijsko-poljoprivredne zemlje Srednje Evrope.

Bez mnogo i suvišnih riječi: opsegom malena knjižica, sadržajem vrlo bogat informator i odličan ekonomsko-geografski priručnik. Zavrđuje najtopliju preporuku svima geografima i ekonomistima.

V. Blašković

GEOFORUM — Časopis za prirodne, socijalne i regionalne geoznanosti.

Pergamon, Oxford i Friedr. Vieweg, Braunschweig, dvojica među vodećim svjetskim znanstvenim izdavačima izdaju od početka 1970. godine GEOFORUM koji označava novu etapu u razvoju geoznanosti. Tiska se kod Friedr. Viewega, Braunschweig, Einsteinstr. 5.

Prema uvodu u prvom broju, pokretači i izdavači časopisa polaze od konstatacija da je bit i zadaća geoznanosti: 1. najoptimalnije utvrđivanje mogućnosti koje Zemlja pruža čovječanstvu; 2. upoznavanje ljudskih kulturnih i ekonomskih sposobnosti i 3. maksimalno valoriziranje odnosa čovječanstvo — Zemlja.

GEOFORUM preuzima zadaću da objavi i uspoređi nova saznanja i nove metode izučavanja u geoznanostima. U tu svrhu razvija svjetsku interdisciplinarnu suradnju. To je zaista najveća potreba i važna zadaća suvremenog razvojnog trenutka.

Da bi što uspješnije odgovorio preuzetoj važnoj zadaći, GEOFORUM želi da na minimum svede jezičnu pregradu, te se radovi prvenstveno objavljuju na engleskom jeziku, koji je u naše doba znan-

stvenim radnicima svijeta najpristupačniji, ali se neće zanemarivati francuski i njemački, osobito u načelnim uvodnicima. Časopis izlazi četiri puta godišnje i pojedina sveska je posvećena posebnom problemu.

Prva sveska je obrađivala problematiku »Sustav i teorija geoznanosti« (uredio H. Uhlig); druga »Tehnika aeroopažanja« (G.D. de Loor, Hag); treća »Gradovi i urbanizam« (W. Tietze) i četvrta »Humanizirani pejzaž« (W. Tietze).

Redakciju časopisa vodi iskusni Dr Wolf Tietze (Braunschweig) uz 20 suradnika iz svjetskog kruga. Članovi redakcije predlažu teme i autore te uređuju pojedine sveske i pišu uvodnike. Kroz godinu dana redakcija prima primjedbe i dopune na teze uvodnika, što se nakon toga, s pretiskanim uvodnikom, objavljuje.

Objavljene sveske su dragocjeni priručnici za zainteresirane specijaliste. Tako GEOFORUM postaje jedinstvena priručna kolekcija meritornih rasprava o najaktuelnijim znanstvenim dostignućima i metodama rada iz domene geoznanosti, što je neophodno ne samo ustanovama već i pojedincima.

Zamisao i postavka GEOFORUMA su jedinstveni i u skladu sa suvremenim potrebama i dostignućima. Treba istaći izvanredan tisak na najboljem papiru. Izdavači i urednik održavaju tijesne kontakte s članovima uredništva i stručnjacima širom svijeta u težnji da GEOFORUM što više unaprijede i osiguraju mu zasluženost svjetsko značenje.

Interdisciplinarnom postavkom, sadržajem i tehničkom opremom GEOFORUM je najsuvremenije što imamo među svjetskim časopisima, te je naš opći interes da doprinesemo uspjehu tog simbola nove i željene ere u razvoju geoznanosti.

J. Roglić